

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA ANDRAGOGIKY A PERSONÁLNÍHO ŘÍZENÍ

Nikola Paurová

**Motivace seniorů ke vzdělávání na Virtuální
Univerzitě třetího věku**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha 2024

Vedoucí práce:

PhDr. Michal Šerák, Ph.D.

Prohlašuji,

že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že v ní řádně cituji všechny použité zdroje a že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

datum

.....

podpis autorky

Poděkování

Jako prvně bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Michalu Šerákovi, Ph.D. za trpělivost, rychlou zpětnou vazbu a za věcné připomínky. Poděkování také patří informantům, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout. Velké díky patří také mé rodině a blízkým, kteří mě při této práci podporovali.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá motivací seniorů k účasti na vzdělávání. Cílem práce je identifikovat motivaci seniorů ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku. Práce se nejprve zaměřuje na vymezení stárnutí a stáří, na periodizaci stáří a na označení pro starší osoby. Dále se práce soustředí na význam vzdělávání v životě seniorů a jaká jsou specifika této věkové skupiny. Následně je pozornost věnována motivaci seniorů ke vzdělávání a bariérám ve vzdělávacích aktivitách. Práce se rovněž soustředí na institucionální vzdělávání seniorů s důrazem na Virtuální Univerzitu třetího věku. Cílem kvalitativního empirického šetření je zjistit, jaká je motivace seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku ve Veselí nad Lužnicí. Od ledna do dubna roku 2024 se zde uskutečnil první semestr VU3V. Metodou šetření byl polostrukturovaný rozhovor.

Klíčová slova

stárnutí, stáří, vzdělávání, senioři, Virtuální Univerzita třetího věku, motivace ke vzdělávání

Abstract

The bachelor's thesis deals with the motivation of the elderly to participate in education. The thesis aims to identify the motivation of the elderly to study at the Virtual University of the Third Age. The work first focuses on defining aging and old age, the periodization of old age, and terms for older people. It will also discuss the importance of education in the lives of the elderly and the specifics of education for this age group. Subsequently, attention will be paid to the motivation of the elderly for education and the barriers to educational activities. The work will also focus on institutional education for the elderly emphasizing the Virtual University of the Third Age. The qualitative empirical survey aims to find out what motivates the elderly to study at the Virtual University of the Third Age in Veselí nad Lužnicí. The first semester of VU3V will occur there from January to April 2024. The research method was a semi-structured interview.

Keywords

aging, old age, education, elderly, Virtual University of the Third Age, motivation for education

Obsah

o ÚVOD	8
1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	10
1.1 Vymezení stárnutí a stáří.....	10
1.2 Periodizace stáří	13
1.3 Označení pro starší osoby	15
2 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	16
2.1 Význam a funkce ve vzdělávání seniorů	16
2.2 Specifika vzdělávání seniorů	18
3 MOTIVACE SENIORŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ	21
3.1 Motivace a účast seniorů ve vzdělávání	21
3.2 Bariéry účasti seniorů ve vzdělávání.....	27
4 MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ V ČESKÉ REPUBLICE	33
4.1 Univerzity třetího věku	33
4.2 Akademie třetího věku	36
4.3 Kluby seniorů.....	37
5 VIRTUÁLNÍ UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU	38
5.1 Historie VU3V.....	38
5.2 Vzdělávací konzultační střediska	39
5.3 Nabídka virtuálních kurzů	40
5.4 Účastníci VU3V	41
6 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ: MOTIVACE SENIORŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ NA VIRTUÁLNÍ UNIVERZITĚ TŘETÍHO VĚKU VE VESELÍ NAD LUŽNICÍ	43
6.1 Metodika empirického šetření	43
6.1.1 Cíl a výzkumné otázky empirického šetření.....	43
6.1.2 Metoda empirického šetření.....	45
6.1.3 Výzkumný soubor a průběh sběru dat	45
6.2 Interpretace získaných dat.....	47
6.2.1 Předcházející zkušenost se vzděláváním v seniorském věku a způsob informování se o vzniku VU3V	47
6.2.2 Motivace informantů ke studiu na VU3V	49
6.2.3 Aspekty studia na VU3V.....	51
6.2.4 Sociální vazby účastníků VU3V.....	52
7 DISKUSE	54
8 ZÁVĚR	59
9 SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ	61
10 PŘÍLOHY	72
Příloha A – Vzor informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů	72
Příloha B – Vzor polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami	74

Seznam použitých zkratek

AIUTA – Mezinárodní sdružení univerzit třetího věku se sídlem ve Francii

AU3V – Asociace univerzit třetího věku

AU3V – Akademie třetího věku

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

ČSÚ – Český statistický úřad

CŽV – Celoživotní vzdělávání

EU – Evropská unie

EFOS – Evropské sdružení starších studentů na univerzitách

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

PEF ČZU – Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze

OSN – Organizace spojených národů

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation

VU3V – Virtuální Univerzita třetího věku U3A

U3V – Univerzita třetího věku

WHO – Světová zdravotnická organizace

o ÚVOD

Stárnutí populace a zvyšující se počet starších osob v naší společnosti kladou důraz na potřebu důkladného zkoumání a pochopení stáří. Zvláště pozornost by měla být věnována vzdělávání, která seniorům poskytuje nejen příležitost smysluplně naplnit svůj volný čas, ale také umožňuje sociální interakci a zapojení do komunitního života.

Cílem bakalářské práce je tak identifikace motivace seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku. V rámci práce je provedeno empirické šetření, jehož cílem je zjistit, jaká je motivace seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku ve Veselí nad Lužnicí. Data pro analýzu byla získána prostřednictvím kvalitativního šetření, a to metodou polostrukturovaných rozhovorů s účastníky Virtuální Univerzity třetího věku ve Veselí nad Lužnicí.

První kapitola práce se zaměřuje na vymezení stáří a stárnutí, na její periodizaci a taktéž se zabývá označením starších osob. Následující kapitola se již zabývá vzděláváním seniorů, jejich významem a funkcemi a zaměřuje se na některá specifika ve vzdělávání seniorů. Třetí kapitola se již zaměřuje na samotnou motivaci ke vzdělávání a účasti seniorů na vzdělávacích aktivitách. Mimo motivaci se ještě zabývá bariérami v účasti na vzdělávání. Čtvrtá kapitola rozebírá možnosti vzdělávání seniorů v České republice, a zmiňuje hlavně univerzitu třetího věku. Pátá a poslední kapitola se zabývá Virtuální Univerzitou třetího věku a jejími specifiky. Další zpracovanou kapitolou je pak empirická část, ve které je představena metodika šetření, cíl práce a výzkumné otázky. V této části také dochází k analýze dat a následně k diskusi díky datům získaných z rozhovorů s účastníky Virtuální Univerzity třetího věku.

Tato bakalářská práce využívá především odborné zdroje zaměřené na problematiku seniorů a jejich vzdělávání. Pro vymezení stárnutí a stáří je využívána především literatura z oboru gerontologie. V kapitole zaměřené na motivaci ke vzdělávání, účast na vzdělávání a překážky bránící účasti jsou kromě odborných zdrojů také využívána data Českého statistického úřadu a výsledky některých empirických šetření. Ačkoliv trend univerzit třetího věku přetrvává a studií a empirických výzkumů na toto téma je mnoho, o Virtuální Univerzitě třetího věku existuje jen málo zdrojů. Tato práce zahrnuje některé empirické

šetření týkající se motivace ke vzdělávání na VU3V, které jsou v práci podrobněji specifikovány. Hlavním přínosem této práce je empirické šetření zaměřené na specifickou skupinu osob žijících převážně v malém městě na jihu Čech. Důležité je zmínit, že se zde od ledna do dubna roku 2024 uskutečnil první semestr Virtuální Univerzity třetího věku.

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

Každý jedinec stárne. „Je to nevyhnutelný proces, který je nedílnou součástí životního cyklu člověka.“ (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 59) Stáří nabývá na významnosti stále více, protože většina lidí dnes již očekává, že se ho dožije. Populace stárne a ve vyspělých a bohatších zemích roste počet i podíl starších osob. Podle Světové zdravotnické organizace (dále jen WHO) se mezi lety 2015 a 2050 podíl starších osob téměř zdvojnásobí ze 12 % na 22 % (WHO, 2022, nestránkováno). Je tedy pravděpodobné, že stáří postihne skoro každého jedince, a proto je důležité se tímto tématem zabývat.

V této kapitole bude vymezeno stárnutí a stáří, dále se kapitola zabývá periodizací stáří a pozornost je taktéž věnována označením starších osob.

1.1 Vymezení stárnutí a stáří

Existuje mnoho definic pojmů stárnutí a stáří, ale ani jedna z nich není definitivní a absolutní. Ani ve společenských vědách a v medicíně se odborníci nedokážou shodnout na tom, kdy stáří začíná a jak ho definovat (Kozáková a Müller, 2006, s.8; Jarošová, 2006, s.7). Je to z toho důvodu, že vymezení těchto pojmů brání individualita každého jedince. Stáří se může projevovat různě i u jednotlivců stejného kalendářního věku a na stáří má vliv také aspekt sociokulturní – odlišují se hodnocením kritérií historických, sociálních, kulturních a geografických. Vliv má také prodlužující se věk (Jarošová, 2006, s.7).

Stárnutí UNESCO definuje jako „souhrn různých fyziologických změn, které pozorujeme v průběhu pokročilého věku jedince.“ (Hugonot-Diener, 1989, s.1) Jinou definici používá Ondrušová (2011, s. 13), kdy stárnutí označuje za „celoživotní proces, který je neodvratný a na jehož konci je stáří.“ Dochází také k postupné ztrátě funkcí, které jsou spojeny se snižující se plodností a rostoucí úmrtností nastávající s přibývajícím věkem (Adams a White, 2004, s. 331). Některé znaky stárnutí jsou pro všechny jedince společné. Proces stárnutí je asynchronní, což znamená, že orgány v těle nejsou postihnuty stejnou měrou (Kalvach, 1997, s. 22; Ondrušová, 2011, s. 14).

Stáří je vnímáno jako závěrečná fáze vývoje, která kompletně uzavírá život po stránce osobnostní, duševní, spirituální i fyzické (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 26; Čeledová, Kalvach a Čevela, 2016, s. 11). Někteří autoři se shodují, že stáří je součástí přirozeného průběhu života jedince. Změny, které provázejí člověka celý život, se stávají výrazně viditelnými až v pozdním věku (Jarošová, 2006, s. 6 a 7; Mühlpachr, 2004, s. 18). Podle Mühlpachra (2004, s. 18) „stáří je důsledkem a projevem geneticky podmíněných involučních procesů modifikovaných dalšími faktory (...) a je spojeno s řadou významných změn sociálních (...)“.

Jednotlivé fáze lidského života jsou členěny různými způsoby. Neexistuje shoda na vymezení stáří, která by reflektovala všechny změny probíhající ve stáří, neboť se všechny navzájem prolínají (Kozáková a Müller, 2006, s. 9). Stáří se obvykle člení na biologické, sociální a kalendářní (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 25). Někteří autoři ještě přidávají stáří psychologické (Hrozenská a Dvořáčková, 2013, s. 13; Kozáková a Müller, 2006, s. 13).

Kalendářní stáří se vyznačuje „dosažením určitého, arbitrárně stanoveného věku, od něhož se empiricky obvykle nápadněji projevují involuční změny.“ (Mühlpachr, 2004, s.20) Výhodou kalendářního stáří je možnost snadného a jednoznačného stanovení věkových hranic, což je vhodné pro demografické a jiné účely. Navíc umožňuje snadnou komparaci (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 25; Mühlpachr, 2004, s. 20). Nevýhodou však je, že nebere v potaz individuální involuční a sociální změny (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 25; Ondrušová, 2011, s.16).

Biologické stáří je charakteristické „dosažením určité míry involučních změn a poklesu potenciálu zdraví (vzájemné provázané zdatnosti, odolnosti a adaptability).“ (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 25). Pro biologické stáří se využívá také termín skutečný, nebo funkční věk (Haškovcová, 2010, s. 25). Funkční věk označuje funkční potenciál jedince a „je daný souhrnem charakteristik biologických, psychologických a sociálních.“ (Hrozenská a Dvořáčková, 2013, s. 13) Haškovcová (2010, s. 25) uvádí, že některými lékařskými metodami lze zjistit, jak je na tom člověk doopravdy, nehledě na to, jaký má

kalendářní věk. Kalendářní věk a funkční stav jedince nemusejí být tudíž totožné (Ondrušová, 2011, s. 17).

Sociální stáří představuje období charakterizované souborem sociálních změn nebo splněním specifických kritérií, nejčastěji odchodem do důchodu či dosažením věku, kdy vzniká nárok na starobní důchod (Kalvach, 1997, s. 20; (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 26). V rámci odchodu do důchodu dochází k omezení kontaktů s kolegy a je potřeba se vyrovnat s novým denním režimem (Janiš, 2012, s. 25). To má za následek ztrátu nebo změnu některých rolí. S ukončením profese se navíc snižuje společenská prestiž a senior bývá společností brán jako méněcenný až zbytečný (Jarošová, 2006, s. 29). Jedinec by měl usilovat o sestavení druhého životního plánu, který mu poskytne možnosti pro seberealizaci a zajistí kvalitní život ve stáří (Kozáková a Müller, 2006, s.13). V jiném případě může být se stářím spojené nepřizpůsobení se penzionování, nadbytek volného času a s tím související osamělost a mimo jiné také diskriminace (Kalvach, 1997, s. 20). Důležité je zmínit pojem ageismus. Podle WHO (2024, nestránkováno) se ageismus „týká stereotypů (jak myslíme), předsudků (jak se cítíme) a diskriminace (jak jednáme) vůči ostatním nebo sobě samým na základě věku.“ Haškovcová (2010, s. 34) vysvětluje ageismus „jako averze vůči starým lidem i všemu, co stáří připomíná.“ To znamená, že i senioři mohou být ovlivněni ageismem a mohou se s ním ztotožňovat (tamtéž).

Psychologické stáří je podle Hrozenské a Dvořáčkové (2013, s. 13) „důsledkem funkčních změn v průběhu stárnutí, individuálních osobnostních rysů a subjektivního věku.“ Subjektivním věkem je myšleno to, jak jedinec prožívá své vlastní stáří a jak sebevědomě se cítí, tak i jeho vnější projevy v podobě názorů, postojů a činů (Kozáková a Müller, 2006, s. 13). Lunde (2021, s. 52) zmiňuje, že psychologické stáří mění duševní procesy, mezi které se řadí poznávání, osobnost a emoční fungování a chování v průběhu celého života. V rámci psychologického stáří jde tak o subjektivní vnímání vlastního věku, které zároveň odráží psychický stav jedince.

Všechna výše uvedená dělení stáří navzájem spolu úzce souvisí a mohou tak ovlivňovat motivaci seniorů k účasti na vzdělávání.

1.2 Periodizace stáří

Stárnutí probíhá u každého jedince individuálním tempem. Existuje více možností, jak stáří kategorizovat. Ondrušová ve své publikaci uvádí, že v 60. letech 20. století Světová zdravotnická organizace (WHO) a její komise expertů stanovila hranici stáří na věk 60 let, přičemž využívala patnáctiletou periodizaci a stáří rozčlenila na:

- 60–74 let rané stáří
- 75–89 let vlastní stáří
- 90 let a více dlouhověkost (Ondrušová, 2011, s. 16–17).

Někde se lze setkat i s tímto dělením:

- 60–74 let mladé stáří
- 75–84 stáří
- 85–99 nejstarší stáří
- 100 a dále stoleté stáří (Human Development, 2024, nestránkováno).

Někteří odborníci přesto ve svých publikacích nejčastěji zmiňují toto dělení stáří:

- 65–74 let mladí senioři (young–old)
- 75–84 let staří senioři (old–old)
- 85 let a více velmi staří senioři (very old–old)
(Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 25; Haškovcová, 2010, s. 21, Špatenková a Smékalová, 2015, s. 49).

Mladí senioři prochází obdobím odchodu z práce do důchodu. S tím souvisí volný čas, který mohou využít k seberealizaci nebo k jiným aktivitám. Staří senioři se už více potýkají se zdravotními obtížemi a nemocemi. Mimo jiné se mohou cítit osamělejší (Haškovcová, 2010, s. 21). Samota a vyrovnávání se s osamělostí je věcí subjektivní – lidé, kteří žijí sami a izolují se, pak většinou ztrácejí zájem o okolí a vytvářejí si odstup (Jarošová, 2006, s. 31).

V odborné literatuře se lze setkat i s jiným členěním lidského života, a to na tzv. věky. Tím se například zabýval autor Peter Laslett v knize *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age* (1991, s. 144–158):

- „První věk“ je věkem závislosti a socializace. Jedná se o období kojenectví, dětství, mládí a počátečního vzdělávání, spojené s intelektuálním rozvojem a úspěchy.
- „Druhý věk“ je obdobím dospělosti, charakteristické nezávislostí, rodinnými a i sociálními odpovědnostmi. Tento věk je ze společenského hlediska nejproduktivnější a nejdůležitější. Produktivní je tak v oblasti pracovní a reprodukční.
- „Třetí věk“ je obdobím osobního naplnění a úspěchů. Jedinec je oproštěn od pracovních povinností a může se zaměřit na různé aktivity, které ho zajímají a jsou vykonávány zcela dobrovolně.
- „Čtvrtý věk“ je pak obdobím závislosti a bezohlednosti.
K tomuto členění Kalvach (1997, s. 21) připomíná, že je nevhodné používat pojem závislost, protože poukazuje na fakt, že nesoběstačnost musí být zákonitá.

V rámci této práce se tak třetí věk jeví jakožto možnost ke vzdělávání a coby období nových příležitostí (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 54). Osoby ve třetím věku tak většinou bývají aktivní, angažovaní a sledují své vlastní zájmy. V určitém bodě třetího věku mohou dosáhnout okamžiku, kdy začnou potřebovat pomoc v každodenním životě. V této chvíli může osoba vstoupit do čtvrtého věku. Nicméně jedinci, kteří dosáhli sta let, jsou v některých společnostech oslavováni jako triumf přežití a odolnosti (Kydd et al., 2018, s. 126–127).

Přestože se odborníci ne vždy shodují na periodizaci stáří, lze pozorovat, že ústředním bodem objevujícím se opakovaně, je věk 75 let. Od tohoto věku a dál již lze mluvit o skutečném stáří (Kalvach, 1997, s. 22; Haškovcová, 2010, s. 20).

1.3 Označení pro starší osoby

Pro účely této práce je potřeba definovat označení pro starší osoby. V České republice se dá setkat s mnoha pojmenováváním starších osob, pod kterými si lze představit danou cílovou skupinu. Užívají se pojmy jako *dědeček* a *babička*, přestože daný muž či žena nemusí mít vnoučata. Haškovcová (2010, s. 21) uvádí ještě podobná označení *bába* a *dědek*, což vyvolává negativní konotace a není tedy vhodné jej používat. Další možností pro označení starších osob je pojem *důchodce*. V České republice se rozlišují čtyři typy důchodů zahrnující starobní, invalidní, vdovský (vdovecký) a sirotčí důchod (MPSV, 2024, nestránkováno). Starobním důchodcem v České republice je ten, kdo dosáhl předepsaného věku a splnil požadovanou dobu důchodového pojištění (ČSSZ, 2024, nestránkováno). V odborné literatuře se lze setkat s označením *geron* (z řeckého *geron* = stařec), nebo také *geront* (Haškovcová, 2010, s. 21). Tento pojem však v lidech může vyvolávat zdání nesoběstačného člověka (Kozáková a Müller, 2006, s. 7).

V rámci této práce je však nejvhodnější využívat pojem *senior*. Tento pojem se ujal z toho důvodu, že je významově neutrální, navazuje na pojem *sénium* a je akceptován a používán samotnými účastníky vzdělávání (Petřková a Čornaničová, 2004, s. 27). Termín *senior* se však v anglicky psané literatuře míní spíše osoba, která je starší a zkušenější (Janiš, 2012, s. 12–13).

Definice seniorského věku se liší v různých sférách. Ve vyspělých zemích je za seniora považován dle WHO (2001, s. 1) jedinec, který přesáhl hranici 65 let. Organizace spojených národů (OSN) považuje za seniory osoby starší 60 nebo 65 let (UN, 2020, s. 2). V demografické statistice je seniorem osoba starší 65 let (ČSÚ, 2023, s. 8). V různých oblastech je to proměnlivé – zatímco turistické zájezdy jsou určeny seniorům starším 55 let, v oblasti vzdělávání je to různé. Například na kurzy na U3V Univerzity Karlovy se zpravidla mohou přihlásit zájemci, „kteří buď dovršili 60 let věku, nebo pobírají invalidní důchod bez ohledu na věk a válečným veteránům.“ (U3V UK, 2024, nestránkováno) A na U3V na Univerzitě Palackého se v případě volné kapacity mohou přihlásit i osoby starší 50 let (U3V UPOL, 2024, nestránkováno).

2 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Vzdělávání seniorů je považováno za součást celoživotního učení (Mühlpachr, 2004, s. 11). Celoživotní učení je založeno na „integraci učení a života a zahrnuje vzdělávací aktivity všech věkových kategorií, ve všech životních kontextech a prostřednictvím různých forem, které společně uspokojují širokou škálu vzdělávacích potřeb a požadavků.“ (UNESCO, 2024, nestránkováno) Koncept celoživotního učení na poli mezinárodních organizací se začal rozvíjet od 60. a 70. let 20. století (MŠMT, 2007, s. 8). Od 90. let koncept celoživotního učení přikládá větší význam neformálnímu vzdělávání v mimoškolních institucích (tamtéž). V České republice byla v roce 2007 vypracována *Strategie celoživotního učení České republiky*, která také zahrnuje implementační plán pro budoucnost. Od roku 2015 již není vytvořen samostatný strategický plán. Problematika celoživotního učení je tak nyní integrována do *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+* (EU, 2024, nestránkováno). Oblast vzdělávání dospělých a seniorů je také zahrnuta do etapy dalšího vzdělávání. Další vzdělávání zákon definuje jako „vzdělávací aktivity, které nejsou počátečním vzděláváním.“ (ČESKO, 2006, §2)

2.1 Význam a funkce ve vzdělávání seniorů

Řada odborníků diskutuje o významu a funkcích ve vzdělávání seniorů, což vede k různým pohledům na tuto tematiku. Například Beneš (2014, s. 228) definuje funkce jako „cíle, úlohy a výkony pro jiný sociální systém nebo celou společnost.“ Podle Palána (1997, s. 41) funkce ve vzdělávání je „označení pro základní smysl vzdělávání dospělých v kontextu s potřebami a zájmy individua i potřebami společnosti.“

Livečka (1979, s. 143–144) se zaměřil na vzdělávání seniorů a rozlišuje tak čtyři základní funkce:

- ⇒ *Preventivní* funkce se zaměřuje na provádění vzdělávacích opatření, které budou mít formativní účinek v pozdějším věku. Tím se snaží předejít potenciálním problémům a podpořit rozvoj seniorů prostřednictvím vzdělávání.

- ⇒ *Anticipační* funkce se orientuje na to, jak bude vypadat život jedince ve stáří a jaké vlastnosti, dovednosti a názory si bude muset osvojit, aby vyšší věk prožíval spokojeněji.
- ⇒ *Rehabilitační* funkce znamená udržení nebo případně obnovení duševního stavu jedince.
- ⇒ *Posilovací* funkce by měla být ze všech funkcí tou nejvýznamnější. To proto, že rozvíjí zájmy, potřeby a schopnosti a podporuje jejich aktivitu. Mühlpachr (2004, s. 138) udává, že tato funkce by měla být označována za stimulační, případně i kultivační.

Autoři Čevela, Kalvach a Čeledová se s Livečkou shodují na funkcích preventivní, rehabilitační a anticipační. Místo funkce posilovací však přidávají funkci *volnočasovou*, kterou definují jako „poskytnutí nových znalostí, podnětů k řešení, diskusí i k dalšímu studiu, poskytnutí inspirace k volnočasovým aktivitám a sociálním kontaktům.“ (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 38)

Haškovcová (2010, s.129) se shoduje s ostatními autory ve funkcích preventivní, rehabilitační a posilovací, nicméně přidává ještě funkci komunikační.

- ⇒ *Komunikační* funkce se zaměřuje na to, že pokud se jedinec vzdělává, vstupuje do komunity lidí, kde má příležitost navázat a rozvíjet přátelské vztahy.

Palán a Langer (2008, s. 65) udávají tyto funkce ve vzdělávání seniorů:

- ⇒ *Všeobecně vzdělávací* funkce, které se zaměřují na získávání poznatků, informací a dovedností.
- ⇒ *Kulturně–umělecké* funkce, jenž se zabývají kultivací osobností skrze umění a kulturu.
- ⇒ *Zdravotní* funkce zaměřená na činnost, která cílí k zachování relativního zdraví a směřuje k tomu, aby se předcházelo a oddalovalo nemocem, které ze stárnutí vyplývají.
- ⇒ *Poradenské* funkce se orientují na zachování přiměřené kvality života v poli sociálních vztahů a psychického rozvoje.
- ⇒ *Právní a jiné poradenství*.

Všechna výše uvedená dělení mají společné charakteristiky. Většina autorů se shoduje na funkcích preventivní, anticipační a rehabilitační (Livečka, 1979; Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012; Haškovcová 2010). Přestože některé funkce mají odlišné pojmenování, význam bývá zpravidla stejný. To lze zpozorovat na funkci komunikační s funkcí poradenskou, ve které jedinec vstupuje v rámci vzdělávání do společnosti, ve které může navazovat nové kontakty a zachovává si tak přiměřenou kvalitu života.

2.2 Specifika vzdělávání seniorů

Vzdělávání a učení je celoživotní proces, do kterého můžou vstupovat všechny věkové kategorie. U dospělých, a hlavně u seniorů, je však potřeba respektovat některá jejich specifika (Petřková, 2006, s. 52).

Vzdělávání v seniorském věku zpravidla už nepředstavuje proces získávání znalostí a dovedností, které by mohlo vést k lepší uplatnitelnosti na trhu práce (Tomczyk, 2014, 68). Jde spíše o formu trávení volného času, kdy jim „nabyté znalosti a dovednosti usnadní a zpestří občanský život, umožní jim zdokonalit své zájmové aktivity a v neposlední řadě přispějí k navázání nových společenských kontaktů, neboť celá řada jedinců z této věkové skupiny již žije osamoceně.“ (MPSV, 2013, s. 15)

Senioři zapojení do vzdělávacího procesu tak představují heterogenní skupinu, charakterizovanou rozdílností v oblasti fyzických, psychických a kognitivních schopnostech (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 57). Tato rozdílnost je u seniorů podpořena životními situacemi, mezi které se mohou řadit:

- věk
- úroveň vzdělání
- druh profese
- životní zkušenosti, dovednosti, schopnosti
- zdravotní stav
- finanční zajištění
- úroveň sociální integrace

- motivace ke studiu (Barták, 2003, s. 17; Beneš, 2014, s. 111; Tomczyk, 2014, s.67–68).

Zároveň senioři vykazují rozdíly v zájmech a potřebách (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 57; Petřková, 2006, s. 19). Ve stáří se stávající zájmy spíše rozvíjejí, než že by v této fázi života vznikaly nové (Beneš, 2014, s. 112).

Přestože jsou senioři bráni jako dospělí, z hlediska didaktiky mají některé zvláštnosti, které je od této skupiny odlišují. V rámci toho je možná daná specifika uchopit ze tří možných pohledů. Prvním pohledem je docilita jedinců, dále specifika organizace a průběh samotného vzdělávání.

S věkem se mění míra dispozic se aktivně zapojovat do vzdělávacích aktivit (Palán, 1997, s. 132). To může být ovlivněno schopností učit se, neboli docilitou, která věkem nezaniká, ale spíše se přizpůsobuje (tamtéž). Hartl (1999, s. 162) udává, že schopnost učení „je dána růstem a poklesem fyziologických funkcí, psychologickým posilováním učení a životními zkušenostmi.“ (Hartl, 1999, s. 162) Předešlá pozitivní zkušenost se vzděláváním mohou posilovat motivaci jedince k dalšímu vzdělávání (Hartl, 1999, s. 162–163). Sociální faktory, mezi které spadá sociální původ, dosažené vzdělání a profese, kterou v životě jedinec vykonával, mohou rovněž ovlivňovat schopnost učení (Livečka, 1979, s. 130–131). Petřková (2006, s. 18) ještě poukazuje na to, že schopnost učit se je také ovlivněna rodinnou a osobní situací.

Míře schopnosti učit se mezi prvními věnoval americký psycholog Eduard Lee Thorndike, který se v knize *Adult learning* zaměřil na pozorování změn ve schopnostech učení u osob ve věku 15 až 45 let. Z výpovědí 99 osob vyplývá, že téměř vše je naučitelné do věku padesáti let a dále. Autor uvádí, že „ztráta schopnosti učit se s věkem je často kompenzována zvýšenou motivací, lepším výběrem materiálu a dalšími faktory.“ (Thorndike et al., 1928, nestránkováno)

Aby se senioři mohli zapojit do vzdělávání, je potřeba zohlednit specifika týkající se organizace vzdělávacích aktivit. „I když má senior všechny vnitřní předpoklady k úspěšnému učení, může v něm selhat vlivem vnějších podmínek, které nemůže změnit.“ (Hartl, 1999, s. 147) Mezi tyto faktory patří například nevhodné

prostorové uspořádání, nedostatečné osvětlení a nevyhovující teplota (Šerák, 2016, s. 19). Ideální teplota v místnosti by měla být 21 °C, přičemž by se mělo dbát na to, aby byl v místnosti čerstvý vzduch (tamtéž).

Mezi specifika průběhu vzdělávání seniorů se mohou pak například řadit:

- Vytvořit učební plán, který bude mít uspořádání a logickou strukturu.
- Rozdělit informace na několik částí, neboť senioři nezvládnou najednou pojmout příliš informací.
- Nechtít po účastnících kurzu, aby se učili nové informace nazpaměť. Právě díky opakování se informace dostanou do dlouhodobé paměti.
- Nedávat seniorům několik úkolů najednou. V případě úkolů potřebují na jeho vykonání více času, oproti tomu ale dokážou daný úkol vykonat pečlivě (Barták, 2003, s. 17–18; Janiš, 2012, s. 21; Klevetová, 2017, s. 65–66; Livečka, 1979, s. 129).

Samotný vzdělavatel by měl u vzdělávání seniorů dodržovat některé zásady. Daný vzdělavatel by měl k účastníkům být rovnocenným partnerem a měl by respektovat jejich omezení a bariéry (Šerák, 2016, s. 22–23). Během výuky je důležité mluvit pomalu, srozumitelně a zřetelně nahlas (Hartl, 1988, s. 171; Klevetová, 2017, s. 65). Důležité také je se při výuce opírat o zkušenosti účastníků a zjišťovat, co o daném vyučovaném tématu ví (Barták, 2003, s. 18).

Jak zmiňuje Beneš (2008, s. 90): „Vzdělávání starších je na rozdíl od školského a profesního vzdělávání skutečně dobrovolné.“ Často je navíc bráno jako vzdělávání volnočasové a zájmové (Janiš, 2012, s.33). Zájmové vzdělávání je právně ukotveno v zákoně č.561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* a je definován takto: „Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti.“ (ČESKO, 2004, § 111) Vzdělávání seniorů jako takové ale není legislativně zastřešeno a nejsou k dispozici přesná data a statistiky.

3 MOTIVACE SENIORŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ

Tato kapitola se věnuje motivaci seniorů ke vzdělávání, jejich účasti a zmiňuje také bariéry, které brání seniorům v účasti vzdělávacích aktivit.

3.1 Motivace a účast seniorů ve vzdělávání

Motivací ke vzdělávání u dospělých se zabývá mnoho andragogů. Podle Knowlese (1980, s. 53) se dospělí do vzdělávání zapojují převážně v reakci na požadavky, které na ně klade aktuální životní situace. Dospělí jsou tak ke vzdělávání motivováni z důvodu, aby zlepšili schopnost vyrovnat se s životními problémy, kterým v životě čelí. Dále podle Illerise mezi motivační aspekty ke vzdělávání považuje motivaci, vůli a postoje. Například, pokud má člověk vůli naučit se něco nového, je to zjevně také forma motivace a určité postoje mohou být „motivující nebo demotivující ve vztahu k určitým učebním opatřením, (...) které se týkají obsahu a kontextu, jehož je výuka součástí.“ (Illeris, 2007, s. 88–89)

Z českých autorů například Palán zdůrazňuje, že motivaci ke vzdělávání „je nutno chápat jako komplex různorodých a vzájemně se podmiňujících motivů.“ (Palán, 1997, s. 72) To potvrzuje Beneš, který ještě dodává, že právě komplex motivů se kontinuálně mění a rozvíjí a není možné jej jednoznačně charakterizovat (Beneš, 2008, s. 83).

Motivací dospělých ke vzdělávání se například zabýval Cyril Houle, který na základě provedené studie, jíž se zúčastnilo 22 mužů a žen, zaznamenal tři důvody, proč jsou dospělí motivováni se nadále učit. S touto typologií pak pracovala Patricia Cross a rozvádí ji ve své knize *Adult as learners*:

- *Orientace na cíl* – Jedinec se vzdělává za účelem dosáhnutí konkrétního cíle, jako je například naučit se řešit konkrétní rodinné problémy. Po určení potřeby nebo zájmu tito jedinci si vybírají takovou instituci a metodu, která jim napomůže k naplnění cílů.
- *Orientace na aktivitu* – Účastníci se primárně vzdělávají kvůli samotné aktivitě, rozvíjení dovedností není pro ně prioritou. Ke kurzům se

například přihlašují, protože se cítí osaměle či aby zachovali rodinnou tradici.

- *Orientace na vzdělávání* – Tito lidé se vzdělávají pro svou vlastní potřebu. Lidé se vzdělávají, protože poznávají a rozvíjejí se a zároveň je to pro ně aktivitou neustálou a celoživotní (Cross, 1981, s. 82–83).

Ve stejné publikaci pak Patricia Cross na základě výzkumu účasti dospělých na vzdělávání uvádí několik důvodů, proč dospělí vstupují do oblasti dalšího vzdělávání (1981, s. 86):

- *Únik/stimulace* – účastník se může zapojovat do vzdělávání proto, aby unikl nudě či aby se dovedl v nějaké oblasti. Jedinec se může taktéž snažit „o získání prostoru nezatežovaného každodenními tlaky a frustracemi.“ (Beneš, 2008, s. 84)
- *Profesní růst* – jedinec se účastní vzdělávacích aktivit, aby mohl postoupit v kariérním žebříčku a měl větší šanci uplatnit se na trhu práce.
- *Společenský prospěch* – tím se myslí „potřeba osvojit si vědomosti, postoje a dovednosti, které mohou být využity při realizaci společensky prospěšných nebo obecných cílů.“ (Petřková, 2006, s. 21)
- *Sociální vztahy* – vzdělávání tak probíhá z důvodu navázání nových kontaktů nebo rozšíření kontaktů. Jedinec chce být druhými akceptován, chce si zlepšit postavení, chce pochopit a vyřešit své osobní problémy (Beneš, 2008, s. 83–84).
- *Vnější očekávání* – ze strany partnera, zaměstnavatele či personalisty se očekává, že se bude vzdělávat. Účastníkovou motivací může být i doporučení od poradenských služeb (Beneš, 2008, s. 83–84).
- *Kognitivní zájem* – jedinec se vzdělává proto, že chce poznávat a získávat nové znalosti.

S touto typologií také pracují například Petřková (2006, s. 21), Bednaříková (2006, s. 18) a Beneš (2008, s. 83–84). Beneš však ještě přidává důvod *participace na politickém, hlavně komunálním životě*. „Hlavním důvodem je zlepšení svých schopností účasti na komunálních záležitostech.“ (Beneš, 2008, s. 84)

Naopak odlišný přístup lze zaznamenat u autorů Knowlese, Holtona a Swansona (2016, s. 183–184), kteří rozpracovávají typologii motivace ke vzdělávání do čtyř motivů. Prvním motivem je **úspěch**, kdy jedinec chce být úspěšným studentem; dalším motivem je **vůle**, kdy jedinec si chce sám vybrat oblast, ve které se chce vzdělávat; třetím motivem je **hodnota**, kdy se jedinec vzdělává v oblasti, kterou považuje za hodnotnou a čtvrtým motivem je **zážitek**, kdy vzdělávání je pro ně příjemnou záležitostí.

Co se týče účasti dospělých na vzdělávacích aktivitách v České republice, k dispozici je například *Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)*. VŠPS provádí Český statistický úřad (ČSÚ) ve všech okresech ČR v průběhu celého roku (ČSÚ, 2024c, nestránkováno). Hlavním cílem tohoto šetření „je získávání pravidelných informací o situaci na trhu práce, umožňujících její analýzu z různých hledisek, zejména ekonomických, sociálních a demografických.“ (ČSÚ, 2024c, nestránkováno) Níže budou interpretována data z 1. čtvrtletí roku 2024.

V daném časovém období se neformálního vzdělávání účastnilo celkem 11,4 % osob, z nichž 8,9 % se účastnilo z pracovních důvodů (ČSÚ, 2024c, nestránkováno). Největší podíl účastníků byl ve věkové skupině 45–64 let, zatímco nejmenší podíl tvořily osoby ve věku 55–64 let. V této věkové kategorii je téměř dvojnásobný rozdíl v účasti – ve věku 45–64 let se účastnilo 184 tisíc osob, zatímco ve věku 55–64 let to bylo 99 tisíc osob (tamtéž). Zajímavé je, že pouze osoby ve věkové kategorii 15–24 se více účastnily neformálního vzdělávání z osobních důvodů (89,6 tisíc osob) než z pracovních (64,8 tisíc osob). U jiných věkových kategorií převažovala motivace pracovní (ČSÚ, 2024d, nestránkováno). Muži se navíc účastnili neformálního vzdělávání z pracovních důvodů až čtyřikrát více než z důvodů osobních.

Dále jsou k dispozici data z výběrových šetření *Adult Education Survey (AES)*, které probíhají v členských státech EU. V České republice je zajišťuje Český statistický úřad (ČSÚ), a to každých šest let. První pravidelné šetření proběhlo v roce 2011, poté v roce 2016 a poslední výstupy se datují z roku 2022 (ČSÚ, 2024b, s. 5). V této práci níže budou interpretována data z roku 2016 a z roku 2022.

Data jsou sbírána pomocí elektronického dotazníku (CAPI, CATI) nebo papírového (PAPI) dotazníku. Respondenti zpravidla odpovídají na otázky zabývající se tím, zda se v posledních dvanácti měsících zúčastnili formálního, neformálního a informálního vzdělávání. Pro účely této práce budou níže interpretována data z účasti dospělých a seniorů na neformálním vzdělávání. „Neformální vzdělávání zahrnuje organizované a institucionalizované vzdělávání pod vedením vzdělávací autority (např. odborného lektora).“ (ČSÚ, 2024b, s. 8)

V roce 2016 zahrnoval výběr 7 780 domácností, přičemž údaje byly nashromážděny od celkem 12 272 respondentů (ČSÚ, 2018b, s. 6). Posledního výběrového šetření v roce 2022 se zúčastnilo přibližně 7000 bytů a celkem 10 223 respondentů ve věku 18–69 let.

Účast na neformálním vzdělávání u všech věkových kategorií v roce 2016 činila 40 %, přičemž v roce 2022 se snížila na 39,7 % (ČSÚ, 2018a, nestránkováno; ČSÚ, 2024a, nestránkováno). V roce 2022 se ze soukromých důvodů účastnilo neformálního vzdělávání 8 % osob, zatímco z pracovních důvodů to bylo 34,5 % (ČSÚ, 2024a, nestránkováno). Z pracovních důvodů nejčastější motivací byl požadavek zaměstnavatele nebo povinná účast ze zákona (57 %). Dále také snaha lépe vykonávat práci (51 %) a v (18 %) z vlastního zájmu získat nové znalosti nebo dovednosti (ČSÚ, 2024a, nestránkováno).

Nejvíce se neformálního vzdělávání v roce 2016 účastnily osoby ve věku 35–44 let, a to v 50 % (ČSÚ, 2018a, nestránkováno). Tedy téměř každý druhý jedinec se vzdělával. V roce 2022 v kategorii 35–49 let účast mírně klesla, a to na 48,9 %. Tato kategorie však nadále vykazovala nejvyšší účast. Nutné je zmínit, že pouze v 7,8 % účast na neformálním vzdělávání byla ze soukromých nebo jiných důvodů (ČSÚ, 2024a, nestránkováno).

V období mezi lety 2016 a 2022 se účast osob starších 60 let na neformálním vzdělávání mírně zvýšila, což naznačuje rostoucí zájem této věkové skupiny o pokračování ve vzdělávání i po dosažení důchodového věku. V roce 2016 činila účast 14,5 %, zatímco v roce 2022 se zvýšila na 17,2 % (ČSÚ, 2024a,

nestránkováno). Tento výrazný nárůst může být přičítán zejména účasti z pracovních důvodů. V roce 2016 se osoby starších 60 let účastnily z těchto důvodů v 8 %, zatímco v roce 2022 se počet zvýšil na necelých 14 %. Naopak účast z osobních důvodů zaznamenala pokles. Zatímco v roce 2016 účast byla 6,4 %, v roce 2022 se snížila 4,3 % (ČSÚ, 2018a, nestránkováno). Přestože by se dalo očekávat, že osoby v tomto věku se již vzdělávají z osobních důvodů, výše uvedená data naznačují opak.

Výše zmíněná data se zaměřují na všechny věkové kategorie, a ne pouze na seniorskou populaci. V oblasti motivace seniorů ke vzdělávání bylo provedeno několik šetření. Níže budou představeny některé práce, jež se dotýkají tématu této práce či se přímo zabývají motivací seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku.

První studií je *Motivation of seniors to learn at the Universities of the Third Age*, která zkoumala motivaci starších osob k celoživotnímu vzdělávání na univerzitách třetího věku, konkrétně na Univerzitě Karlově (Nováková a Lorenzová, 2020). Výzkumným vzorkem bylo 150 seniorů, přičemž 101 tvořily ženy a 49 muži. Údaje byly nashromážděny na 1. a 2. lékařské fakultě, na Přírodovědecké fakultě a na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (tamtéž, s. 77). Data byla sbírána od října roku 2019 do února 2020.

Autorky došly k závěru, že ústřední motivací, proč senioři vstupují do vzdělávání, je „touha učit se a poznávat, následována potřebou aktivně trávit svůj volný čas.“ (Nováková a Lorenzová, 2020, s. 80) Z celkového počtu 150 respondentů 68 žen a 25 mužů uvedlo, že důvodem, proč se přihlásili na Univerzitu třetího věku, byla touha učit se a poznávat. Že chtějí aktivně trávit čas, uvedlo 25 žen a 16 mužů. Navazovat kontakty bylo důležité pro 8 žen a 8 mužů. Lze tedy zpozorovat, rozhodujícím faktorem pro vstup do vzdělávání je rozvoj vnitřní motivace, jež je spojená s touhou učit se a která souvisí s pocitem vnitřního naplnění (tamtéž, s. 78–79).

V rámci této práce je dále zmíněno empirické šetření, které se přímo zabývá motivací seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku. Metodou

šetření byl dotazník, který zkoumal hlavní motivy účastníků ke studiu na VU3V v okrese Strakonice (Lávičková, 2019, s. 56).

Sběr dat probíhal v březnu 2019 formou papírových dotazníků, které byly rozdány respondentům v šesti konzultačních střediscích v okrese Strakonice. Dotazník celkově vyplnilo 95 respondentů a respondentek (Lávičková, 2019, s. 58–59). V otázce „Proč jste si vybral(a) právě kurzy na VU3V? (Lávičková, tamtéž, s. 66), autorka uvedla několik možností, ze kterých senioři mohli vybírat až dva hlavní důvody, přičemž měli možnost doplnit vlastní odpověď, kterou ale nikdo nevyužil. Senioři se rozhodli pro studium na VU3V ze 40 % kvůli nabídce témat a poté z 18 % kvůli dopravní dostupnosti. Senioři byli také motivováni ke studiu na VU3V doporučením ostatních (17 %) a také jejich předešlou pozitivní zkušeností (14 %). Naopak marginálním důvodem ke studiu bylo využití digitálních technologií (9 %) a cena kurzu ve 4 % (Lávičková, 2019, s. 66).

Další empirické šetření, které bylo zpracováno v rámci diplomové práce, se nazývá *Edukace seniorů na univerzitách a virtuálních univerzitách třetího věku v Jihočeském kraji*. Hlavní výzkumnou otázkou bylo: „Jsou edukační potřeby seniorů na univerzitách a virtuálních univerzitách třetího věku v Jihočeském kraji uspokojovány?“ (Hronová, 2023, s. 3) Jedna z dílčích otázek se ptala na důvody vzdělávání. Data z této otázky budou níže interpretována. Respondenti mohli v této části zvolit nanejvýš tři odpovědi. Metodou šetření byl dotazník, který vyplnilo 74 respondentů z U3V a 182 respondentů z VU3V.

Nejčastějším důvodem vstupu do vzdělávání v obou formách bylo získání a rozšíření znalostí. Tak bylo zaznamenáno 137 odpovědí z 183 na VU3V a 63 odpovědí ze 74 na U3V (tamtéž, s. 62).

Co se týče U3V, druhým nejčastějším důvodem byla možnost smysluplně využít volný čas (33 odpovědí) a třetím důvodem sociální kontakt (17 odpovědí). Na VU3V byla druhým nejčastějším důvodem pro vstup do vzdělávání touha setkávat se s lidmi (79 odpovědí) a třetím důvodem bylo smysluplné využití volného času – tak bylo zaznamenáno 24 odpovědí (Hronová, 2023, s. 62).

Beneš (2014, s. 84, s. 112) uvádí, že pro seniory je často motivem touha po sociálních kontaktech, možnost si najít nový životní smysl a nový způsob, jak trávit volný čas. To potvrzují výše uvedené studie. Například obě studie zaměřující se na motivaci ke vzdělávání na univerzitách třetího věku se shodují na nejčastějších důvodech pro vstup do vzdělávání, a to touha získat nové znalosti, následována potřebou aktivně trávit volný čas. Oproti tomu senioři, kteří vstupují do vzdělávání na VU3V, nejčastěji chtějí získat nové znalosti a vyhledávají sociální kontakty. Důležitou roli hrají i další faktory, jako je nabídka témat, dopravní dostupnost i seniora předešlá zkušenost.

Autorky Petřková a Čornaničová uvádějí, že o společným motivem seniorů ve vzdělávání je „tendence po seberealizaci, úsilí o potvrzování identity, o získání kontroly nad svým životem i nad prostředím, ve kterém žijí.“ (Petřková a Čornaničová, 2004, s. 68) To potvrzuje i studie výše, kdy byla účastníky možnost „dokázat si, že to zvládnou“ zaznamenána ve 38 odpovědích, zatímco u účastníku U3V pouze v 7 odpovědích (Hronová, 2023, s. 63).

Kromě výše vypsanych motivů ke vzdělávání se senioři ke studiu přihlašují, aby naplnili své dávné přání, aby si zvýšili sebevědomí a zlepšili i své sociální postavení (Schmidt, 1997, s. 45, Tomczyk, 2014, s. 68). Šerák mimo jiné uvádí, že motivy seniorů jsou skutečně různorodé. Může to být „udržení psychické a sociální aktivity, snížení pocitu osamocení, sociální integrace, udržování soběstačnosti, naplnění osobních zájmů či realizace toho, co účastník nestihl v dobách své ekonomické aktivity.“ (Šerák, 2016, s. 11)

3.2 Bariéry účasti seniorů ve vzdělávání

V procesu vzdělávání se mohou kromě motivace vyskytnout bariéry, které mohou seniorům bránit v účasti na vzdělávacích aktivitách.

Nejznámější dělení bariér uvádí Patricia Crossová ve své publikaci nazvané *Adult as Learners: Increasing Participation and Facilitating Learning*. V té na základě výzkumu *Perceived Barriers to Learning* (1981, s. 99) klasifikovala bariéry na situační, institucionální a dispoziční.

- *Situační bariéry* vyplývají ze životní situace jedince v daném čase. Z výzkumu vychází, že největší bariérou pro dospělé jsou náklady spojené se vzděláváním a nedostatek času. Podle Crossové (1981, s. 100) „je paradoxem, že lidem, kteří mají čas na učení, často chybí peníze a lidem, kteří peníze mají, často chybí čas.“
- *Institucionální bariéry* zahrnují způsoby a postupy, které odrazují dospělé se účastnit vzdělávacích aktivit. To zahrnuje nevyhovující kurz a případně i rozvrh, poplatky za studium (tamtéž, s.98). Crossová (tamtéž, s. 104) tyto bariéry rozděluje do pěti oblastí:
 - ⇒ rozvrhové překážky
 - ⇒ překážky s umístěním kurzů nebo dopravou
 - ⇒ nedostatek zajímavých, praktických nebo relevantních nabídek vzdělávacích kurzů
 - ⇒ procedurální problémy a časová náročnost
 - ⇒ nedostatek informací o vzdělávacích kurzech a organizačních náležitostech
- *Dispoziční bariéry* souvisejí s postoji a vnímání sebe sama jako účastníka vzdělávání. Senioři se tak mohou například cítit příliš staří na to, aby se vzdělávali. Dospělí s nízkým vzděláním často postrádají zájem o vzdělávání anebo naopak nemají důvěru ve své schopnosti se učit (Cross, 1981, s. 98).

S touto typologií pracuje Šerák (2016, s. 17) a zabývá se například institucionálními bariérami. Ty pojmenovává jako prostorové bariéry, mezi které řadí přístupnost staveb, dopravní přístupnost a organizaci prostoru (tamtéž, s. 18). Při organizaci prostoru je důležité, aby místo konání kurzu bylo dostupné z hlediska dopravy a možnosti blízko zaparkovat; dále požadavek na bezbariérovost; vhodná intenzita osvětlení a zajištění optimální teploty v místnosti (Šerák, 2016, s. 19).

Janiš (2012, s. 39) rozlišuje bariéry místní, časové a finanční. Bariéry časové a finanční mají podobnost s výše uvedenou Crossovou. Místní bariéry „jsou způsobeny nedostatkem vzdělávacích aktivit pro seniory v různých lokalitách.“ (Janiš, 2012, s. 39) Co se týče časových bariér, kromě nedostatku času může

záviset motivace seniora ke studiu i na času konání kurzu. Senioři upřednostňují kurzy konající se v dopoledních hodinách. Pokud by se vzdělávací aktivity realizovaly v takovém čase, kdy se musí vracet domů za tmy, pak se nemusí cítit bezpečně (Janiš, 2012, s. 39; Šerák, 2016, s. 21). O časových bariérách také hovoří Šerák (tamtéž), který mimo to ještě zmiňuje, že senioři preferují kurzy, jež jsou krátkodobějšího rázu. Roli totiž hraje jejich zdravotní stav, a to že někteří dnešní senioři jsou více aktivní a zaneprázdnění a nemusejí mít tak tolik času na vzdělávání.

Naopak další rozdělení bariér uvádí Petřková (2006, s. 22), která rozlišuje bariéry psychologické, andragogické a organizační:

- *Psychologické bariéry* vznikají z nedostatečné motivace ke vzdělávání, často ovlivněné negativními zkušenostmi z předchozího vzdělávání. Další zátěží mohou být obavy jedince z toho, že se nebude schopen učit – to bývá následkem neúspěchu v dětství a mládí. Senioři taktéž mají strach z nových situací, ve kterých by se měli ocitat a zároveň i z toho, že by na ně vzdělavatelé i samotní účastníci mohli nahlížet negativně.
- Mezi *andragogické bariéry* lze řadit poslední zkušenost od systematického vzdělávání, „nedostatek předchozích vědomostí, charakter učiva, osobnost samotného lektora a mimo jiné typ absolvované školy, kvalita výuky a způsob hodnocení a zkoušení.“ (Petřková, 2006, s. 22)
- *Organizační bariéry* jsou ty bariéry, ve kterých jedinec má nesprávné informace či nedostatek informací o možnostech vzdělávání, nemožnost studovat z nedostatku finančních prostředků spojená se vzděláváním (tamtéž).

Špatenková a Smékalová (2015, s. 81) se s touto typologií shodují, a ještě k tomuto dělení přidávají *bariéru situační*, která se shoduje s výše uvedenou Crossovou. Do té autorky řadí nedostatek času například z důvodu, že se jedinec musí starat o nemocného partnera. Dále hovoří o překážkách osobních, rodinných a geografických – jako je vzdálenost studia či nemožnost se dopravit na vzdělávací akci (tamtéž).

Bariéry ve vzdělávání dospělých se zabýval například projekt *BADED – BARIÉRY VE VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH*. Na tomto projektu se podíleli tři partnerské organizace z Rakouska, České republiky a Finska a byl realizován od srpna 2006 do července 2008 (Bartlová et al., 2008, s. 8–9). Cílem tohoto projektu bylo zjistit překážky a bariéry, které brání dospělým v sociálně znevýhodněných oblastech účastnit se vzdělávacích aktivit. Pro tento projekt byla využita metoda polostrukturovaného rozhovoru a metoda životního příběhu. Mezi externí bariéry se například řadily: nedostatek finančních prostředků, nedostatek času, omezená nabídka kurzů a neinformovanost o kurzech, špatná zkušenost se vzděláváním, špatná lokalita. Mezi interní bariéry se pak řadily: nedostatečná vůle se vzdělávat, strach ze selhání, rodinné či zdravotní problémy (Bartlová et al., 2008, s. 17–20). Projekt došel k závěru, že „překážky, jimž lidé čelí, souvisejí s jejich rodinným zázemím, zaměstnáním, vzděláním a pochopitelně i s jejich psychickou kondicí.“ (Bartlová et al., 2008, s. 32) Projekt taktéž poskytl výčet různých metod pro lektory a poradce, které mohou v praxi využít při kontaktu s lidmi.

V České republice je nyní pravděpodobně nejaktuálnější výzkum *Adult Education Suervy (AES)* z roku 2016 a 2022, který je již zmíněn v kapitole o motivaci seniorů ke vzdělávání. Toto šetření se mimo jiné také zabývalo důvody neúčasti ve vzdělávání.

Mezi nejčastěji uváděné důvody neúčasti na neformálním vzdělávání bylo pro všechny věkové kategorie nepotřeba se dále vzdělávat (81,7 %). Největší podíl byl zaznamenán u osob ve věku 60–69 let (87,7 %), nejmenší naopak u věkové kategorie 25–34 let (73,6 %). V porovnání se šetřením AES z roku 2016 se důvod neúčasti z nepotřeby dále vzdělávat zvýšil. U osob ve věku 65–69 let byl tento důvod udán u 84 %. Naopak nejmenší podíl nepotřeby se vzdělávat byl u osob ve věku 18–24 let, a to v 55 % (ČSÚ, 2018, nestránkováno).

Dalšími důvody pro neúčast na neformálním vzdělávání byly v roce 2022 pro osoby starší 50 let zdravotní důvody nebo důvody spojené s věkem. Pro osoby ve věku 25–34 dalším důvodem pro neúčast byl nedostatek času nebo nevyhovující čas, zatímco pro osoby ve věku 34–49 byly důvodem rodinné povinnosti (ČSÚ,

2024a, nestránkováno). Výsledky ze šetření AES z roku 2016 ukazují, že druhým nejčastějším důvodem pro neúčast jsou pro osoby do 64 let osobní důvody, mezi které se řadí například nedostatek času. Pouze pro osoby ve věku 65–69 let to byly zdravotní důvody spojené s věkem (ČSÚ, 2024a, nestránkováno). To může být dáno tím, že šetření AES z roku 2022 se realizovalo po covidu, proto zdravotní důvody mohly být jedním z hlavních důvodů neúčasti na neformálním vzdělávání.

Pro zajímavost lze uvést, že další bariérou na neúčasti na neformálním vzdělávání v roce 2016 byla pro osoby ve věku 18–24 cena kurzu (11 %). Naopak osoby ve věku 65–69 let tento důvod uvedly pouze ve 2 % (ČSÚ, 2018, nestránkováno). Tento rozdíl může být způsoben tím, že mladší osoby teprve vstupují na trh práce, a proto pro ně finanční náklady na vzdělávání mohou představovat významnou překážku.

Bariérami ve vzdělávání seniorů se zabývalo dotazníkové šetření *Vzdělávání dospělých 2005* v knize *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*, konkrétně v kapitole *Senioři a jejich vzdělávání*, jejíž autorem je Rabušic. Cílem bylo zjistit, „jaké bariéry spojují čeští starší obyvatelé s účastí na neformálním vzdělávání.“ (Rabušic, 2008, s. 282) Respondenti se u jedenácti možných důvodů rozhodovali, zda s tvrzením souhlasí či nesouhlasí.

Výsledky ukázaly, že starší dospělý mají za to, že vzdělávání již pro ně nemá smysl. S tímto tvrzením souhlasilo 67 % respondentů, přičemž pro osoby ve věku 60–65 let bylo větší bariérou než pro osoby ve věku 50–59 let. Zde se dá hovořit o bariéře psychické, která se objevuje hlavně u seniorů. Další bariérou byl nedostatek finančních prostředků, kterou zvolilo 51 % respondentů. Jinou bariérou byla obava z nezvládnutí kurzu (48 %), kde taktéž důvodem pro neúčast ve vzdělávacích kurzech je větší pro starší respondenty (60–65 let) než pro mladší respondenty ve věku 50–59 let (Rabušic, 2008, s. 282).

Z výše uvedených výzkumů lze zpozorovat, že hlavním důvodem, proč se dospělí a senioři nevzdělávají, je nepotřeba se nadále vzdělávat. Ze šetření AES roku 2022 lze vyzpozorovat, že nepotřeba dále vzdělávat se je vyšší u mužů (86,6 %) než

u žen, kde je to 76,9 % (ČSÚ, 2024a, nestránkováno). Méně času na vzdělávání či nevyhovující čas konání kurzů je naopak vyšší u žen (3,7 %) než u mužů (3,1 %). Může to být zapříčiněno tím, že ženy (6,5 %) než muži (1 %) mají více rodinných povinností (ČSÚ, 2024a, nestránkováno). Pro osoby starší 50 let představuje velkou bariéru zdravotní stav, zatímco u mladších osob jsou to rodinné povinnosti. Nedostatek času představuje pro osoby mladší 54 let (cca 20 %) jednu z největších překážek pro účast na neformálním vzdělávání. Naopak pro osoby ve věkové kategorii 65–69 let je tato bariéra marginální, a to ve 3 % (ČSÚ, 2018a, nestránkováno).

4 MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ V ČESKÉ REPUBLICE

V České republice existuje mnoho možností, jak a kde se senioři mohou vzdělávat. Většina vzdělávacích kurzů je však určena široké veřejnosti a není přizpůsobena výhradně pro seniorskou populaci (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 89). Institucionální vzdělávání seniorů započalo v roce 1978, kdy byl v Československu založen Klub aktivního stáří (Šolc, Adamec a Kryštof, 2011, s. 17–18). Dále v roce 1983 byla založena Československým červeným křížem Akademie třetího věku (tamtéž). Nejvýznamnější institucí, která poskytuje vzdělávání seniorům a je nejvýznamnější dodnes, je Univerzita třetího věku (Šolc, Adamec a Kryštof, 2011, s. 17–18). Dalšími institucemi, které poskytují vzdělávání seniorům, i když nejsou primárně pro tento účel zřízeny, jsou knihovny, kulturní domy a muzea.

Tato kapitola se zaměří na některé vybrané instituce ve vzdělávání seniorů, kterými se většina autorů zabývá a těmi jsou:

- univerzity třetího věku
- akademie třetího věku
- kluby seniorů (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 89; Mühlpachr, 2004, s. 139, Janiš, 2012, s. 45).

4.1 Univerzity třetího věku

Nejnámější institucí poskytující vzdělávání seniorům jsou Univerzity třetího věku (U3V). První U3V byla založena v roce 1973 Pierrem Vellasem, a to na Univerzitě v Toulouse (Vellas, 2019, s. 19). Cílem bylo poskytnout vzdělávání určené výhradně seniorům na půdě univerzity.

Univerzita třetího věku v Toulouse původně nabízela kurz gerontologie, kterého se mohly zúčastnit osoby zákonem stanoveného důchodového věku. Pro účast nebyla vyžadována žádná kvalifikace či zkoušky, poplatky navíc byly za symbolickou částku (Swindell a Thompson, 1995, 432). Vellas pak inicioval nové kurzy (například gymnastiku a jazyky), které vedly k založení nové katedry dalšího vzdělávání na Fakultě sociálních věd Toulouské univerzity (Vellas, 2019, s. 20).

Myšlenka U3V se začala poté šířit i do ostatních zemích, a tak došlo ke vzniku Mezinárodní asociace univerzit třetího věku (AIUTA). Cílem tohoto sdružení je sjednotit univerzity třetího věku po celém světě. Do sdružení se mohou přidat například i univerzity volného času, které by se měly hlásit ke stejným cílům (International association of universities of the third age, 2024, nestránkováno; Vellas, 2019, s. 25).

U organizací U3V existují dva výrazně odlišné přístupy k pojetí univerzit třetího věku:

- francouzský model U3V
- britský model U3V

Francouzský i britský model například definují jinak termín „univerzita třetího věku“. Ve francouzském modelu termín označuje souvislost s vysokoškolskou institucí, jako je univerzita, kde vzdělávání probíhá. Oproti tomu podle britského modelu nemusí mít U3V vazbu na vysoké školy, tedy vzdělávání nemusí probíhat pouze na univerzitní půdě (Vellas, Ahmad a Boer, 2015, s. 19).

Francouzský model vznikl v roce 1968, kdy byla schválena legislativa, která ukládá univerzitám poskytovat komunitní vzdělávání. Jak již bylo zmíněno, roku 1973 byl zahájen první kurz gerontologie na univerzitě v Toulouse. To následovalo ke vzniku dalších univerzit třetího věku v jiných zemích, jako je například Belgie, Polsko, Švýcarsko, Itálie (Swindell a Thompson, 1995, s. 432).

Oproti tomu **britský model** je založen na místních iniciativách, mezi které se řadí nevládní organizace, sdružení a komunity (Vellas, Ahmad a Boer, 2015, s.10). Vzdělávací aktivity se navíc mohou konat i ve vlastních domovech účastníků U3V (Vellas, 2018, s. 24). Britský model je založen na přesvědčení, že účastníci i vyučující jsou si rovni a všichni jsou členové U3V (Vellas, Ahmad a Boer, 2015, s. 11). Tento model se nejvíce uchytil ve Velké Británii, v Austrálii a na Novém Zélandu (Swindell a Thompson, 1995, s. 432).

V České republice první U3V byla založena v Olomouci v roce 1986 a o rok později v Praze na Fakultě všeobecného lékařství (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 90;

Šerák, 2009, s. 197). Vysoké školy, které poskytují vzdělávání seniorům, se navíc mohou přidat do Asociace univerzity třetího věku ČR, z.s. (dále jen AU3V). Ta funguje od roku 1993 a v současné době má pod sebou 47 univerzit. Hlavním cílem AU3V je „zajišťování kvality výuky U3V prostřednictvím kontroly dodržování indikátorů kvality, podpora diverzity a dostupnosti vzdělávání seniorské populace formou U3V.“ (AU3V, 2024, nestránkováno) Asociace také spolupracuje s mezinárodními organizacemi AIUTA a EFOS (Evropské sdružení starších studentů na univerzitách).

Univerzity třetího věku jsou regulovány zákonem číslo 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). Podle tohoto zákona nejsou účastníci kurzu studenty. Zároveň „může vysoká škola poskytovat bezplatně nebo za úplaty programy celoživotního vzdělávání orientované na výkon povolání nebo zájmově.“ (Česko, 1998, § 60)

Podmínkou pro účast na U3V je dosažené středoškolské vzdělání s maturitou a výše, avšak pro některé kurzy není maturita podmínkou (Šerák, 2009, s. 196). Například na kurzy *Dějiny univerzity* a *Český hraný film v období normalizace* pod záštitou jednotlivých fakult a kateder je podmínkou pro přijetí pouze důchodový věk 60+ (CŽV, 2024, nestránkováno).

„Univerzity třetího věku poskytují nejnáročnější vzdělávání na vysokoškolské úrovni.“ (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 90) Kurzy zde zpravidla trvají od jednoho do šesti semestrů (Šerák, 2009, s. 196). Jeden kurz trvá nejméně dvanáct hodin za přítomnosti vyučujícího. Co se týče financování, U3V má více zdrojů, mezi které spadá i poplatek za kurz od účastníka kurzu (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 90–91). To však na provoz U3V nestačí. Ministerstvo školství a mládeže (MŠMT) tak má připravená tzv. *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2024*. V rámci toho má ustanovení týkající se „financování programů celoživotního vzdělávání seniorů prostřednictvím tzv. Univerzit třetího věku.“ (MŠMT, 2024, s. 21) Výše příspěvku na U3V je dána různými kritérii, kterou musí daná U3V splnit. Mezi některé podmínky se řadí počet posluchačů a počty kurzů v daném roce na konkrétní univerzitě (tamtéž). Může se stát, že na provoz U3V

přispívají samy univerzity. Některé aktivity mohou být taktéž financovány z fondů Evropské unie či ze sponzorských darů (Adamec, Kryštof a Šolc, 2011, s. 19).

Zájem o studium na U3V nadále roste. Poslední data, která jsou přístupná veřejnosti, jsou ukázána v knize *Stříbrné výročí asociace univerzit třetího věku České republiky*, jejímž autorem je samotná Asociace univerzit třetího věku. Evidované U3V každý rok do informačního systému AU3V zaznamenávají data, mezi které také spadá i počet účastníků. Například v roce 2010 bylo přihlášeno do studia necelých 40 000 posluchačů, zatímco v roce 2018 již počet přesáhl 60 000 (AU3V, 2021, s. 40).

4.2 Akademie třetího věku

Akademie třetího věku (A3V) jsou vzdělávací instituce, které většinou figurují v místech, kde není dostatečná nabídka ze stran vysokých škol. První Akademie třetího věku byla patrně poprvé zrealizována v roce 1983 v Přerově (Šerák, 2009, s. 198). A3V byly především výsledkem iniciativy místních gerontologických pracovišť (tamtéž). Nyní se realizují pod různými institucemi jako jsou například Červený kříž, střední školy, muzea, kulturní domy a knihovny (Šerák, 2009, s. 198; Špatenková a Smékalová, 2015, s. 94).

Výhodou A3V je možnost přizpůsobit výuku přímo zaměřenou pro seniorskou populaci a mimo jiné se vyznačuje menší náročností, než je to kupříkladu u U3V (Šerák, 2009, s. 298). Podle Haškovcové (2010, s. 136) hlavní rozdíl mezi A3V a U3V je ten, „že zatímco akademie seniorům zpříjemňuje život a kultivuje volný čas, univerzity vybízejí účastníky k vysoké aktivitě a osobní angažovanosti.“ Výuka na A3V zahrnuje přednášky, semináře a v omezeném čase i diskuze. Po ukončení přednášek pak zpravidla nenásleduje samostudium (tamtéž). Mimo výuku se zde uskutečňují exkurze, turistika a pohybové aktivity (tamtéž; Špatenková a Smékalová, 2015, s. 94).

Další výhodou této instituce je, že účastníkem A3V se může stát kdokoli – není tedy zapotřebí středoškolské vzdělání s maturitou, a navíc se zde ani nekonají

žádné závěrečné zkoušky. Pro získání osvědčení tak pouze stačí docházka (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 94).

4.3 Kluby seniorů

Kluby seniorů, nebo jinak nazývané *kluby aktivního stáří*, *kluby dříve narozených*, *kluby důchodců* jsou oproti A3V méně formálnějšího rázu (Šerák, 2009, 199). Zde se jedná o „dobrovolná seskupení starších občanů s cílem společného trávení volného času.“ (Bednaříková, 2006, s. 61)

Účastníky jsou obvykle lidé podobného věku se stejnými zájmy, kteří se pravidelně setkávají, tráví spolu volný čas a mají mezi sebou trvalejší vazby (tamtéž; Špatenková a Smékalová, 2015, s. 99).

Kluby seniorů slouží více pro rozvoj osobních zájmů a naplnění vlastních potřeb. Senioři tak jezdí na různé exkurze, poznávací zájezdy, vycházky a kulturní akce. Přednášky jsou zde taktéž uskutečňovány, ale spíše formou jednorázových akcí (Šerák, 2009, s. 199). Zřizovateli klubu seniorů se mohou stát domovy důchodců, místní správa, podniky či Svaz důchodců ČR (tamtéž).

Vzdělávání seniorů také může probíhat v jiných institucích, jako jsou knihovny, univerzity volného času, kulturní domy a střediska, domy dětí a mládeže (Špatenková a Smékalová, 2015, s. 99).

5 VIRTUÁLNÍ UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU

Virtuální Univerzita třetího věku (VU3V) je jedna z forem Univerzity třetího věku. Za cíl si klade „umožnit všem seniorům v rámci České republiky zájmové vysokoškolské studium U3V bez ohledu na vzdálenost od sídel vysokých škol a univerzit, v nichž probíhá prezenční seniorské vzdělávání. V souladu se vzděláváním též vytvořit příležitost pro bližší sociální kontakt seniorů v daných lokalitách.“ (Nehodová, 2018, s. 11) Přednášky jsou tak pro studující na VU3V zprostředkovány skrze internet, jenž je dále určen k procvičování poznatků, ke komunikaci s lektorem, a i mezi samotnými studujícími (Šolc, 2011, s. 112).

Systém výuky na VU3V probíhá tak, že se senioři jednou za 14 dní sejdou v daném konzultačním středisku a společně s ostatními posluchači sledují předem připravenou a natočenou přednášku. Tyto přednášky mimo výklad lektora obsahují „obrázky, grafy a počítačové animace.“ (Nehodová, 2018, s. 11) Po každé zhlédnuté videopřednášce následuje společné vypracování testu a diskuze, během kterých mohou senioři sdělovat své zkušenosti a mimo jiné se doptat na otázky, jež je zajímají a dotýkají se tématu kurzu. Senioři také na začátku studia dostanou přihlašovací údaje na portál MOODLE, kde mohou „prohlížet si jednotlivé kapitoly přednášky, probírat testy, číst doprovodné texty a komunikovat s lektorem.“ (Šolc, 2011, s. 114) Po ukončení kurzu pak posluchač získá pamětní list. V případě, že získá šest pamětních listů, je následně pozván na promoci a obdrží Osvědčení o absolutoriu (VU3V PEF ČZU, 2024, nestránkováno).

5.1 Historie VU3V

Myšlenka VU3V byla poprvé projednána v roce 1997 skupinou vedoucích U3V z Austrálie, Nového Zélandu a Spojeného království. O rok později, v rámci oslav Mezinárodního roku seniorů, australská vláda poskytla finanční prostředky pro rozvoj *U3A Online*. Tuto stránku spravuje tým dobrovolníků, kde nabízejí přes 40 tematických kurzů e-learningového charakteru (Swindell, 2002, s. 418–419; Šolc, 2011, s. 112).

Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze (dále jen PEF ČZU) již od roku 1996 provozuje U3V, přičemž došli k závěrům, že senioři mají

zájem o studium, avšak ze zdravotních důvodů nebo ze vzdálenosti od univerzit se nemohou účastnit prezenční výuky (Nehodová, 2018, s. 12). V roce 2006 tak začala příprava virtuální formy U3V. V roce 2008 byl natočen pilotní kurz *Astronomie* ve spolupráci s Martinem Šolcem, lektorem Matematicko–fyzikální fakulty Univerzity Karlovy (Nehodová, 2018, s. 12; Šolc, 2011, s. 112). Aby pilotní kurz mohl být spuštěn, bylo zapotřebí oslovit organizátory různých volnočasových aktivit určených pro seniory. V roce 2008 byl tak spuštěn pilotní kurz v pěti střediscích: v Klatovech (Úhlava, o. p. s.), v Mirošově (Domov Harmonie), v Praze 5 – Zbraslavi (Klub aktivního stáří), v Praze 6 – Suchdole (při U3V PEF ČZU) a v Praze 9 – Tróji (při U3V Matematickofyzikální UK), přičemž do výuky VU3V bylo zapsáno 201 posluchačů (Nehodová, 2018, s. 12).

Během prvních čtyř let fungování VU3V se realizátoři potýkali s omezeným zájmem seniorů o tuto formu vzdělávání, která zahrnovala samostudium a následné vyplňování testů. Tento problém byl taktéž spojen s nízkou počítačovou gramotností. Z tohoto důvodu byl ve střediscích přítomen tutor, který seniorům pomáhal s problémy či případně uspořádal prezenční počítačové kurzy. V jiných případech pak pomáhali příbuzní (Nehodová, 2018, s. 13). Od roku 2014 se VU3V stává stále známější institucí, a do její organizace se zapojuje stále více obcí nebo i samotní senioři, kteří chtějí mít studium blízko svého bydliště (tamtéž, s. 15).

5.2 Vzdělávací konzultační střediska

Vzdělávací „konzultační střediska jsou výuková místa Virtuální U3V, v nichž za účasti tutorů probíhá pravidelná společná výuka.“ (Nehodová, 2018, s. 15) Zřizovateli konzultačních středisek jsou zpravidla zástupci organizací, kteří chtějí ve svých lokalitách mít vzdělávání pro seniory. Pokud má organizace zájem o konání VU3V, může se registrovat kdykoliv během roku a začít s výukou od nadcházejícího semestru (tamtéž). Mezi vzdělávací konzultační střediska se například řadí vysoké školy či jejich pobočky, školicí, kulturní a informační střediska a knihovny (Šolc, 2011, s. 112). Nejčastějšími zřizovateli jsou knihovny (44 %). Důvodem může být skutečnost, že v České republice je rozsáhlá knihovnická síť zahrnující několik tisíc knihoven, které mohou poskytnout zázemí a technické vybavení pro realizaci VU3V. Senioři mohou za vzděláváním docházet i na úřady (22 %), pokud není možné výuku zorganizovat na jiném místě. Výuka

se může také konat ve vzdělávacích organizacích (16 %) nebo ve 12 % i ve školách (Nehodová, 2018, s. 17–18, 107).

Zřizovatel střediska musí kromě prostoru zajistit také technické vybavení pro realizaci výuky. Dále je nutné, aby byla seniorům k dispozici učebna s počítači a přístupem k internetu, kde si mohou prohlížet záznamy přednášek, vyhledávat informace, procvičovat otázky v testech a případně si číst a tisknout texty (Šolc, 2011, s. 113). Dalším úkolem zřizovatele je jmenovat tutora, který má za úkol propagovat VU3V v daném regionu. Tutor během výuky navozuje příjemné prostředí a zajišťuje přímý kontakt s posluchači. Kromě toho je jeho cílem zajistit bezproblémový průběh výuky po organizační, technické a administrativní stránce (Nehodová, 2018, s. 16). Nového tutora vždy před začátkem výuky v novém vzdělávacím konzultačním středisku proškolí bezplatně pracovnice Centra VU3V.

V České republice je v roce 2024 aktuálně zaregistrováno 401 středisek. Největší počet se nachází ve Středočeském kraji, kde je 51 konzultačních středisek. Nejméně je jich naopak v Praze, kde je jich pouze 9. Jedná se spíše o okrajové části hlavního města, jako jsou například Letňany, Stodůlky, Dáblice a Suchdol. V centru tak senioři spíše využívají jiné možnosti vzdělávání. V Jihočeském kraji je 39 konzultačních středisek, přičemž v okrese Tábor je 6 výukových míst. Do tohoto okresu patří i město Veselí nad Lužnicí, v němž bylo empirické šetření zrealizováno (VU3V PEF ČZU, 2024, nestránkováno).

5.3 Nabídka virtuálních kurzů

VU3V PEF ČZU aktuálně nabízí 45 virtuálních kurzů, ze kterých si mohou senioři vybírat (VU3V PEF ČZU, 2024, nestránkováno). Témata kurzů lze rozdělit do několika oblastí (Lávičková, 2019, s. 53–54):

Astronomie	Bylinkářství	Dějiny	Finance
Historie	Houbařství	Hudební nástroje	Lesnictví
Medicína	Náboženství	Oděvní kultura	Potraviny
Umění	Chovatelství		

Vedoucí střediska vybírá jeden semestrální kurz z nabídky zveřejněné na portálu www.e-senior.cz na základě zájmů posluchačů. Postupně posluchači dostávají

přístup k portálu, kde později mají možnost vidět záznamy z přednášek a mimo jiné i testy. Každá předem natočená přednáška trvá v rozmezí 45–60 minut a celkově během konání kurzu posluchač zhlédne 6 video přednášek (Šolc, 2011, s. 113).

Ve městě Veselí nad Lužnicí se v roce 2024 konal první VU3V, kde byl vybrán kurz *České dějiny a jejich souvislosti*. Kurz je „koncipován jako zamyšlení nad základními problémy českého dějinného vývoje a nikoli jako jeho faktografický přehled.“ (VU3V PEF ČZU, 2024, nestránkováno)

5.4 Účastníci VU3V

Ke studiu na VU3V se mohou přihlásit občané České republiky nebo Slovenska. Zároveň to musí být osoby, které pobírají starobní důchod nebo invalidní důchod (VU3V PEF ČZU, 2024, nestránkováno). Po započítání studia jsou pak posluchači evidováni v centrální databázi ČZU v Praze.

V případě zájmu o studium na VU3V zájemce kontaktuje jakékoliv konzultační středisko (KS), které si může vybrat v seznamu KS. Po zkontaktování pak vyplní přihlášku ke studiu, kterou mu dá tutor v příslušném KS. Tam současně uhradí studijní poplatek, který zpravidla činí 400 Kč za semestr (VU3V PEF ČZU, 2024, nestránkováno).

Co se týče průběhu studia, tak se počítá s minimální 80 % prezenční účastí, s vypracováním testu po každé zhlédnuté videopřednášce a s vypracováním závěrečného testu. Mezi jednotlivými přednáškami účastník studuje individuálně dle svého uvážení. Studovat buďto může opakováním videopřednášky, nebo čtením tištěné formy po stažení studijního textu (VU3V PEF ČZU, 2024, nestránkováno). Po ukončení semestru může účastník dobrovolně vypracovat esej na dané téma kurzu. Během studia mohou senioři kdykoliv studium přerušit, ať už je to ze zdravotních či rodinných důvodů. V případě, že se chtějí ke studiu navrátit, mohou tak učinit přihlášením se před kterýkoliv následným semestrem. Jedinec se může v daném KS účastnit až dvou kurzů současně, ale může studovat pouze v jednom KS. V případě, že chce přestoupit do jiného KS, je to možné pouze

v případě změny bydliště či pokud dojde ke zřízení nového KS v blízkosti bydliště (VU3V PEF CŽU, 2024, nestránkováno).

Virtuální Univerzita třetího věku je tak jedna z možností vzdělávání, kam se senioři mohou přihlásit a která jim umožňuje vysokoškolské studium bez ohledu na to, v jakém regionu žijí.

6 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ: MOTIVACE SENIORŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ NA VIRTUÁLNÍ UNIVERZITĚ TŘETÍHO VĚKU VE VESELÍ NAD LUŽNICÍ

Zkoumání motivace seniorů a jejich účasti na vzdělávání je předmětem zájmu mnoha autorů a výzkumných prací. Toto téma je podrobně zpracováno v kapitole 3. *Motivace seniorů ke vzdělávání*. Dále kapitola 5. *Virtuální Univerzita třetího věku* popisuje prostředí, ve kterém se senioři mohou vzdělávat a které je předmětem tohoto empirického šetření.

6.1 Metodika empirického šetření

Pro empirickou část této práce bylo využito kvalitativní šetření. Kvalitativní výzkum může být podle Dismana (2000, s. 285) definován jako „nenumerné šetření a interpretace sociální reality.“ (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 17) uvádí, že „záměrem výzkumníka je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“ (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 17)

Výzkumník zpravidla pracuje s menším počtem jedinců. Díky tomu tak „získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu.“ (Hendl, 2023, s. 50) Cílem je přinést o daném jevu co největší množství informací, v maximální možné míře (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 24). Miovský (2006, s. 17) spatřuje v kvalitativním přístupu jeho jedinečnost a neopakovatelnost. Naopak nevýhodou kvalitativního výzkumu je nemožnost výsledky zobecnit na celou populaci (Hendl, 2023, s. 50). Výsledky zároveň mohou být snadno ovlivnitelné samým výzkumníkem a jeho preferencemi (tamtéž).

6.1.1 Cíl a výzkumné otázky empirického šetření

Cílem empirického šetření je identifikovat motivaci seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku ve Veselí nad Lužnicí. Od ledna do dubna se zde uskutečnil první semestr Virtuální Univerzity třetího věku, konkrétně kurz zvaný *České dějiny a jejich souvislosti I*. Za tímto účelem byla stanovena hlavní výzkumná otázka:

- Jaká je motivace seniorů ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku ve Veselí nad Lužnicí?

Aby bylo možné odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, byly formulovány dvě dílčí výzkumné otázky:

- Má vzdělávání možný dopad na sociální vazby u účastníků Virtuální Univerzity třetího věku v rámci i mimo konání kurzu?
- Pokud by v daném městě byla jiná možnost vzdělávacích aktivit, vybrali by si účastníci VU3V i tak možnost studovat v této instituci?

Většina dosavadních výzkumů a šetření ukazuje, že motivací seniorů se vzdělávat na U3V nebo VU3V je touha získat nové znalosti, dále potřeba sociálního kontaktu a potřeba vyplnění volného času (Lávičková, 2019, s. 74; Hronová, 2023, s. 63; Nováková a Lorenzová, 2020, s. 80). Zásadní je pro tuto práci empirické šetření *Edukace seniorů na univerzitách a virtuálních univerzitách třetího věku v Jihočeském kraji* (Hronová, 2023). Šetření se soustřeďuje na Jihočeský kraj, kde se nachází i město Veselí nad Lužnicí, a rovněž se zaměřuje na Virtuální Univerzitu třetího věku. Výsledky ukázaly, že nejčastějším důvodem pro vstup do vzdělávání na VU3V byla touha získat nové poznatky. Hlavní výzkumná otázka tak z těchto výsledků vychází a navazuje na tvrzení, že nejčastější motivací seniorů se vzdělávat na VU3V je prohloubení či získání nových poznatků.

Empirické šetření provedené Hronovou ukázalo, že druhou nejčastější motivací ke vzdělávání seniorů byl sociální kontakt. Na rozdíl od toho, studie Novákové a Lorenzové *Motivation of seniors to learn at the Universities of the Third Age* zjistila, že sociální kontakt nebyl pro účastníky tak významným faktorem (Nováková a Lorenzová, 2020, s. 80). První výzkumná podotázka se proto zaměřuje na zkoumání sociálních vazeb účastníků na VU3V a na to, zda má vzdělávání možný dopad na jejich sociální vazby. Druhá výzkumná podotázka se zaměřuje na to, zda by se senioři ve Veselí nad Lužnicí rozhodli pro studium na VU3V, kdyby měli k dispozici jiné možnosti vzdělávání. Tento aspekt nebyl

v uvedených studiích zkoumán, a proto jej lze spojit pouze s teoretickými východisky.

6.1.2 Metoda empirického šetření

Na základě výše uvedeného bylo empirické šetření realizováno metodou polostrukturovaného rozhovoru s účastníky Virtuální Univerzity třetího věku ve Veselí nad Lužnicí. V polostrukturovaném rozhovoru se utváří určitý okruh otázek, které je poté možné podle potřeby upravovat a následně se i doptávat, pokud je to potřeba (Miovský, 2006, s. 159–60).

6.1.3 Výzkumný soubor a průběh sběru dat

Na Virtuální Univerzitě třetího věku ve Veselí nad Lužnicí se k prvnímu semestru zapsalo celkem 17 posluchačů, z nichž pouze jeden byl muž. Již tento jev odpovídá šetření AES z roku 2022, které uvádí, že ve věkové kategorii 60–69 let se neformálního vzdělávání ze soukromých důvodů účastnilo 10,1 % žen a 5,9 % mužů. Z toho vyplývá, že se ženy do neformálního vzdělávání ze soukromých důvodů zapojují častěji než muži (ČSÚ, 2024a, nestránkováno). Rovněž podle výzkumu Petřkové na U3V studuje 70 % žen a nejpočetnější skupinou jsou osoby ve věku 60–70 let (Šerák, 2009, s. 197). Také Nehodová (2018, s. 22) uvádí, že na VU3V nejčastěji vstupují senioři ve věku 65–69 let. Nicméně, v tomto výzkumném souboru je věkové zastoupení odlišné, protože pouze dvěma z devíti informantů je méně než 70 let.

Informanti neboli účastníci prvního semestru Virtuální Univerzity třetího věku ve Veselí nad Lužnicí byli osloveni prostřednictvím tutorky na začátku jedné vyučovací hodiny na kurzu *České dějiny a jejich souvislosti I*. Tutorka je sestrou autorky této práce, díky níž bylo možné informanty zkontaktovat. Účastníkům kurzu byl na začátku představen cíl bakalářské práce a cíl empirického šetření. S účastí souhlasili všichni účastníci, nicméně se poté podařilo zkontaktovat 9 informantů. Informanti byli zkontaktováni prostřednictvím e-mailu nebo telefonního čísla, které poskytli tutorce. Informanti poté byli osloveni na konci května roku 2024 a všech 9 rozhovorů proběhlo na začátku června. Rozhovory

probíhaly především v kavárně, pouze jeden rozhovor se uskutečnil u informantky doma.

Na začátku rozhovoru byl nejprve podepsán informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů (viz Příloha 9.1) s daným informantem.

Rovněž byl získán souhlas s nahráváním rozhovoru pro účely analýzy dat. Informantům bylo také sděleno, že pokud nechtějí, nemusí odpovídat na jakoukoliv otázku. Dále se rozhovor skládal ze čtyř částí (viz Příloha 9.2). První částí byl *I. Úvod do rozhovoru*, kde byl představen cíl bakalářské práce a cíl empirického šetření. Dále rozhovor pokračoval *Demografickými informacemi*. Třetí část se zaměřovala na informantovu předešlou zkušenost se vzděláváním a poté na samotnou motivaci ke vzdělávání. Rozhovor se také zaměřil na spokojenost s výukou a na sociální vazby s ostatními účastníky kurzu. Čtvrtou částí byl pak *Závěr rozhovoru*, kde autorka shrnula a případně si ujasnila odpovědi a poté poděkovala informantovi za jeho účast ve výzkumu. Dále i sami informanti byli vyzváni, zda by chtěli ještě něco k tématu doplnit.

Rozhovory byly provedeny s osmi ženami a jedním mužem navštěvující první kurz konaný v letním semestru letošního akademického roku 2024. Nejkratší rozhovor trval 20 minut a nejdelší 45 minut. Délka rozhovoru závisela na informantovi a jeho výřečnosti. Všichni informanti budou níže krátce představeni.

- Informantka A bydlí v blízkosti Veselí nad Lužnicí, je jí 72 let a nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou.
- Informantka B bydlí ve Veselí nad Lužnicí, je jí 74 let a nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské.
- Informantka C bydlí v blízkosti Veselí nad Lužnicí, je jí 80 let a nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou.
- Informant D bydlí v blízkosti Veselí nad Lužnicí, je mu 72 let a nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské.

- Informantka E bydlí v blízkosti Veselí nad Lužnicí, je jí 71 let a nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské.
- Informantka F bydlí ve Veselí nad Lužnicí, je jí 70 let a nejvyšší vzdělání je vysokoškolské.
- Informantka G bydlí ve Veselí nad Lužnicí, je jí 68 a nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou.
- Informantka H bydlí ve Veselí nad Lužnicí, je jí 74 let a nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské.
- Informantka CH bydlí ve Veselí nad Lužnicí, je jí 65 let a nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské.

Z výše uvedeného vyplývá, že více jak polovina informantů bydlí ve Veselí nad Lužnicí. Z důvodu zachování anonymity informantů se autorka rozhodla neuvádět bydliště informanta, který nebydlí ve Veselí nad Lužnicí.

6.2 Interpretace získaných dat

Po realizaci všech rozhovorů byly rozhovory přehrány a převedeny do textové podoby. Nahrávky po přepisu byly smazány. Data byla následně analyzována pomocí tematické analýzy, která probíhala v několika fázích. Prvním krokem bylo důkladné seznámení se s daty, což zahrnovalo opakované čtení přepisů. Dále byly k jednotlivým jevům, situacím a podobnostem přiřazeny kódy. Dalším krokem bylo seskupování kódů do témat na základě jejich podobnosti anebo souvislosti. Následně došlo k přezkoumání témat a jejich revizi, pokud to bylo nutné. Díky tematické analýze z rozhovorů vyloučily 4 oblasti, které budou níže blíže zpracovány.

6.2.1 Předcházející zkušenost se vzděláváním v seniorském věku a způsob informování se o vzniku VU3V

První téma související s motivací ke vzdělávání na VU3V je předcházející zkušenost se vzděláváním v seniorském věku a způsob informování se o vzniku VU3V.

Informantky (G, H) mají jako jediné zkušenost se vzděláváním na univerzitě třetího věku, a také na VU3V v Českých Budějovicích. Informantka H uvedla, že

prvně začala chodit na Filozofickou fakultu na Jihočeské univerzitě na přednášky k profesoru Hilskému, kde dle jejích slov: „*My jsme chodili jeden a půl semestru a vlastně jsme tam chodili se studenty a na přednášky, kde jsme nedělali žádné zkoušky a dostali jsme certifikát.*“ Poté informantka společně s informantkou G chodí na U3V na teologickou fakultu Jihočeské univerzity k panu profesoru Weissovi. Informantky (G, H) navíc uvedly, že dojíždění na U3V do Českých Budějovic pro ně nikdy nebyl problém, protože informantka G dříve bydlela v Praze a informantka H vždy do práce dojížděla. Naopak informantka F zkušenost se vzděláváním v seniorském věku nemá. Jak říká: „*Já jsem o vzdělávání vždycky měla zájem, ale tady nikdy nic nebylo a dojíždět se mi nikam nechtělo.*“ Informantka E také zkušenost vzděláváním nemá, do Českých Budějovic jezdit nechtěla a navíc, jak uvádí: „*My bydlíme na vsi a tam jsme si odvykli nějakému velkému společenskému kontaktu.*“ Výše sdělené výpovědi naznačují, že ochota dojíždět za vzděláváním může být klíčovým faktorem ovlivňující účast seniorů na vzdělávacích aktivitách.

Kromě prvního semestru VU3V ve Veselí nad Lužnicí také funguje klub seniorů. V rámci něj informantky (A, B, C) dle informantky A: „*Chodíme na různé procházky, divadla, výlety, přednášky ohledně lékařství, řidičského průkazu a počítačů.*“ Do klubu seniorů taktéž dochází informantka H, avšak ta to jako předešlou zkušenost v prvé řadě neuvedla. Informant D uvedl, že v seniorském věku žádnou zkušenost se vzděláváním nemá. Po následném doptávání si vzpomněl, že pár dní před uskutečněním rozhovoru se účastnil přednášky týkající se pravidel silničního provozu. Z výše zmíněného lze konstatovat, že senioři mohou mít zkušenost se vzděláváním ve vyšším věku, avšak některé aktivity nemusí vnímat přímo jako vzdělávací.

V návaznosti na předešlou zkušenost se také rozhovor zaměřil na to, odkud se dozvěděli o studiu VU3V. Informantky (A, B, C, F, G, H) se dozvěděly o studiu prostřednictvím *Veselska*, což je měsíční zpravodaj poskytující informace o dění ve městě a jeho okolí. Tento zpravodaj hraje ve Veselí nad Lužnicí klíčovou roli jako hlavní zdroj informací. Lze tedy předpokládat, že pokud by informace o VU3V nebyla v tomto zpravodaji uvedena, počet účastníků by nedosahoval takového počtu.

Informantky (A, B, C, H) se mimo jiné o studiu ještě dozvěděly z klubu seniorů, který ve městě funguje a jejíž vedoucí je informantka CH. Právě ta se rozhodla VU3V ve Veselí nad Lužnicí zrealizovat. Jak říká: *„O této možnosti jsem se dozvěděla v tábořské knihovně, ale tutorky mě lehce zrazovaly, že to není tak jednoduché. Pak jsme jednou na kolech vyrazili s partou ze cvičení do Lomnice nad Lužnicí a ve stánku se zmrzlinou jsem objevila náborový plakát s informací, že místní knihovna bude otvírat VU3V. Nafotila jsem a řekla si, když to jde v Lomnici, proč ne ve Veselí. Nastudovala jsem si informace, kontaktovala zodpovědnou pracovníci fakulty a vyrazila jsem za vedoucí kulturního domu.“* Informantka E se o studiu na VU3V dozvěděla od CH, protože jsou dlouholeté přítelkyně a kolegyně z práce. Informant D je manžel informantky E, a tak se rozhodl na její popud ke studiu přihlásit. Lze tak říci, že významná většina informantů se přihlásila ke studiu na základě vlastní motivace. Více než polovina informantů se o možnosti vzdělávání na VU3V dozvěděla z Veselska a některé informantky navíc i z klubu seniorů.

6.2.2 Motivace informantů ke studiu na VU3V

Jako další téma, na které se rozhovor zaměřil, byla motivace informantů ke studiu na VU3V.

Z výpovědí informantů nejčastější udávanou motivací ke studiu na VU3V bylo u (A, B, C, D, F, G, H) získávání nových poznatků. Například informantka C uvedla: *„Abychom naše vzdělání rozšiřovali.“* Dále informant D uvedl: *„Dozvědět se něco úplně nového, čím se člověk nezabýval v životě.“* Dále také získávání nových poznatků souviselo s tématem kurzu. Například informantky (G, H) neměly v mládí možnost studovat historii, a proto se k tomuto oboru vracejí v seniorském věku. Naopak informantka E uvedla, že téma kurzu nebylo motivací, protože dějepis neměla ráda z důvodů *„profesora, který nám to totálně znechutil, dějepis jako takový.“* Je zřejmé, že senioři tvoří výrazně heterogenní skupinu, jak je uvedeno v podkapitole 2.2 *Specifika vzdělávání seniorů.*

Další udávanou motivací ke studiu na VU3V byla potřeba být aktivní. To uvedli informanti (A, B, D, E, CH). V rámci toho informantka B uvedla: *„Abychom*

nezakrněli.“ Nebo informantka CH *„nezblbnout v důchodu“*, a informantka E *„aby mi hlava nepřestala pracovat“*.

Beneš (2014, s. 84) uvádí, že pro seniory je často motivací smysluplné využití volného času. Autorka této studie se domnívala, že tomu tak bude. Informantka E například uvedla: *„Ono se zdá, že my důchodci máme spoustu času, jo, ale ustáváte pozdě, chodíte spát pozdě.“* Informantka H je ve svém věku velmi aktivní – s přítelkyněmi v Praze mají čtenářský klub, se svým manželem a přáteli organizuje různé výlety po České republice. Informantka C uvedla, že stále pracuje v místním obchodě, kde prodává potraviny a také pořádá akce pro děti. Většina informantů navíc zmínila, že s příchodem jara se věnují zahrádkaření, což jim zanechává méně času na vzdělávání.

Kromě výše zmíněného se rozhovor zaměřil na pocíťovaný přínos ze vzdělávání. Informantka F uvedla, že *„jednak jsem si něco oživila, co jsem kdysi věděla na gymnáziu a jednak jsem se tam zase dozvěděla pár takových jiných věcí a líbilo se mi to tam prostě, že jsem taky trochu musela přemýšlet, když jsme dělali závěrečný testy, musela jsem si trošku pamatovat to, co jsem tam slyšela, že mi to jenom neprošlo hlavou“*. Podobný přínos uvedla informantka A: *„Že jsem si hodně pamatovala ze školy, učili jsme se úplně jiný věci a jak jsem vám říkala, já mám ráda dějiny, mě to skutečně nabilo.“*

A informantka E ocenila *„že jsem se něco nového dozvěděla, tam to bylo hrozně zajímavé a myslím si, že spoustu takových jemných drobných věcí se člověk dozvěděl, když předtím nevěděl a taky jsem si sesumírovala spoustu věcí, které byly rozházeny, tak jsem si jako hromadila“*.

Informantka H zdůraznila význam obnovování vědomostí získaných během života. Jak uvádí: *„Že si člověk obnoví vědomosti, které někde získal počas života četbou. Já si pamatuji spoustu věcí třeba i ze základní školy, jo, protože jsem měla fakt výborný učitele na ten dějepis na střední škole. A to je jedna věc a druhá věc je vždycky, že na každé přednášce je něco, co člověk ještě neví, co se dozví. A to si myslím, že to je jako dobrá věc.“* Pro některé informanty byl největším přínosem zisk nových poznatků, zatímco jiní, jako informantka C uvedla: *„Dokázala jsem si, že ještě nejsem úplně k ničemu a že mi ten mozek slouží.“* Nebo informantka E: *„Mám ze sebe dobrý pocit, že se sebou pracuji.“* Z výše uvedeného lze vyvodit, že vzdělávání plní u daných informantů

rehabilitační funkci, jak bylo uvedeno v kapitola 2 *Vzdělávání seniorů*. Livečka (1979, s. 143–144) tvrdí, že tato funkce spočívá v udržení nebo obnovení duševního stavu jedince.

6.2.3 Aspekty studia na VU3V

Dalším tématem, které se v rozhovorech s informanty objevilo, byly aspekty výuky na VU3V.

Z výsledků vyplývá, že všichni informanti byli s průběhem výuky spokojeni. Například informantce E se líbily vizuální podněty, jako jsou obrázky, mapy, efekty. Informantka F uvedla, že profesor Beneš je „*profesionál, který je zvyklý přednášet, takže ty jeho přednášky mají hlavu a patu*“. Informantovi D se líbila struktura a dle jeho slov „*pan Beneš tomu dal šťávu*“.

Spokojenost se studiem na VU3V může být také spojena s kvalitou tutorky. Informanti ji chválili za její přístup a angažovanost. Informantka E o tutorce řekla: „*Byla fajn, ona má takový ten přístup, který se mi líbí, jako ze všech stran dá informace dohromady, a to mi bylo sympatické*.“ Dále informantka F uvedla: „*Musím pochválit tutorku, která se nám fakt věnovala*.“ Informantka B také řekla: „*Ač jsme se jí zeptali, na co chtěli, automaticky vystřelila odpověď*.“

Informantky (G, H) již měly zkušenost se vzděláváním na VU3V v Českých Budějovicích. Informantky H manžel tam též chodil, nevyhovoval mu však průběh výuky, proto se na VU3V ve Veselí nad Lužnicí nepřihlásil. Informantka H v rámci studia na VU3V v Českých Budějovicích přiznala, že na tyto přednášky chodila, ale žádné testy neabsolvovala. Jak říká: „*Právě mě to tam zklamalo, připadalo mi jako koukat na televizi, a právě že tam ty ženy, co tam byly, tak ty jen kontrolovaly účast, nebo nám daly kódy, abychom se dostali k přednáškám*.“ O tutorce ve Veselí nad Lužnicí říká: „*To je tak skvělá paní, já si osobně myslím, že je velkým přínosem, že to oživí*“, dále také zmínila „*tady se může diskutovat*.“

Dále se rozhovor zaměřil na to, zda by informanti chtěli něco na výuce změnit nebo přidat. Informantky (H, CH) navrhovaly možnost exkurzí, které by oživily

přednášky. Ostatní informanti by nic neměnili, což může být způsobeno tím, že pro většinu z nich (A, B, C, D, E, F) je to první kurz v seniorském věku, a tak nemají srovnání. Všichni informanti navíc uvedli, že hodlají ve studiu nadále pokračovat.

Co se týče ceny kurzu, všichni informanti shledali cenu jako přijatelnou. Informantka A uvedla, že čekala, že bude platit více. Pro informantku B byla cena symbolická. Informantka F uvedla, že by šla i do víc. Informantka H má již zkušenost se vzděláváním, a proto jak říká: „*Já jsem už zvyklá*“ a navíc uvedla, že už ani neví, kolik kurz na VU3V stál. Tento výsledek nekoresponduje s výzkumem, který provedl Janiš, podle něhož jsou senioři ochotni za vzdělávání utratit méně než 500 Kč (Janiš, 2012, s. 29). Vzhledem k tomu, že se jedná o výzkum starý deset let, lze usoudit, že někteří současní senioři jsou ochotni do vzdělávání investovat vyšší částky.

Na otázku, zda by si vybrali jinou formu vzdělávání, pokud by ve Veselí nad Lužnicí byla k dispozici, informanti odpovídali obdobně. Největší podíl informantů (C, D, F, H) uvedl, že jejich volba by závisela na tématu kurzu. Informant D preferuje technické předměty, takže dle jeho slovo „*kdyby to bylo jenom v Soběslavi, tak možná bych šel i tam.*“ Informantky (G, H) již docházejí na Univerzitu třetího věku do Českých Budějovic, a proto kombinují tyto dvě možnosti a vyhovuje jim to.

6.2.4 Sociální vazby účastníků VU3V

Další téma, které vyplynulo z rozhovorů, se týkalo sociálních vazeb účastníků. Studium na VU3V ve Veselí nad Lužnicí bylo realizováno prezenční formou v kulturním domě, kde se účastníci pravidelně setkávali osobně ve vyhrazené místnosti.

Významná většina informantů (A, B, C, E, F, G, H, CH) ocenila možnost setkávat se s ostatními účastníky kurzu. Informant D uvedl, že kontakt s lidmi mu nevádí, akorát ho nevyhledává aktivně, jak říká: *Já jsem měl zaměstnání, kde jsem měl pod sebou devatenáct lidí, takže jsem měl lidí plný zuby.*“ Pro informantky (A, B,

C, H) byla možnost setkávat se s lidmi zásadní, přičemž tento aspekt byl zvláště důležitý vzhledem k jejich statusu vdovy. Jak uvedla informantka H: *„Já jsem vdova, takže pro mě je každá návštěva takovéhle události dobrý důvod se s někým pobavit.“*

Co se týče navazování nových vztahů během studia na VU3V, nikdo z informantů nenavázal nový bližší vztah s dalšími účastníky. Toto lze přičíst tomu, že Veselí nad Lužnicí je město s přibližně 6500 obyvateli, kde se většina lidí navzájem zná. To potvrzují některé výpovědi informantů. Informantka A například uvedla: *„Hodně s lidma, co jsme to absolvovali, pořádáme výlety, chodíme na kávu si popovídat a podrbat.“* Podobně informantka F uvedla: *„Zjistila jsem, že jsou tam lidi, kteří chodí všude, kam chodím já.“* Informantka F navíc uvádí, že všechny zná, ale mimo kurz se s nimi neseťkává. Informanti (D, E) jsou manželé a bydlí na vesnici, kde, jak uvedla informantka E *„odvykli nějakému velkému kontaktu“*.

Důležité je zmínit, že informantky (A, B, C, CH) navázaly nové vztahy s vedoucí kulturního domu. Informantka CH díky tomu, že studium VU3V zřídila a ostatní informantky díky tomu, že vedoucí kulturního domu jim umožnila chodit do knihovny a vyplňovat testy na počítačích. Lze tak říci, že méně než polovina informantů navázala nové vztahy.

Na to, zda mělo vzdělávání dopad na sociální vazby účastníků i mimo konání kurzu, lze říct, že pro více než polovinu informantů ano. Informantky (A, B, C, D, E, CH) zaznamenaly pozitivní zpětnou vazbu od svého blízkého okolí ohledně jejich účasti na VU3V. Zaznívaly odpovědi například od informantky A: *„Já s vnoučatama soupeřím ve vzdělávání.“* Informantka CH uvedla: *„Vždycky mě chválili, jak bylo ve škole.“* Informantka C uvedla: *„Vnuk mi řekl, že když nedostaneš diplom, tak je to jedno, stejně tě máme rádi.“* Informanti (D, E) upevnili vazby mezi sebou díky společnému studiu. Informantka F naopak uvedla, že své studium prožívala sama a s nikým se o tom nebavila. Nicméně, prohlubování sociálních vztahů se častěji odehrává mimo rámec kurzů. To je dáno tím, že většina informantů (A, B, C, G, H, CH) se s ostatními účastníky zná a pravidelně se setkává při různých příležitostech, jako jsou výlety, sportovní kroužky či v kavárnách.

7 DISKUSE

Cílem empirického šetření bylo identifikovat motivaci seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku ve Veselí nad Lužnicí. Pro dosažení cíle byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru, které se uskutečnily s devíti informanty. Pro dosažení cíle byla formulována hlavní výzkumná otázka a poté dvě dílčí, které na hlavní výzkumnou otázku navazují a doplňují ji. Tato diskuse bude zaměřena na zodpovězení výzkumných otázek a bude podpořena teoretickými východisky a některými studiemi, které se zabývají motivací seniorů ke vzdělávání.

Hlavní výzkumná otázka byla stanovena takto: **Jaká je motivace seniorů ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku ve Veselí nad Lužnicí?**

Empirické šetření došlo k závěru, že ústřední motivací ke vzdělávání na VU3V ve Veselí nad Lužnicí bylo získávání nových poznatků. Informantky (G, H) se ke studiu přihlásily i z důvodu tématu kurzu, kterým bylo *České dějiny a jejich souvislosti I*. Obě informantky chtěly v mládí studovat historii, ale kvůli špatnému původu nemohly. To potvrzuje Schmidt (1997, s. 45), který uvádí, že seniori se mohou ke studiu hlásit z důvodu, aby si splnili své dávné přání. Nicméně informant D naopak uvedl, že se chtěl dozvědět něco, čím se v mládí nezabýval.

Další udávanou motivací byla potřeba být aktivní. Například informantka E uvedla: „*Matka během covidu, jak přestala být v kontaktu s lidmi, tak jí hlava přestala pracovat a nedlouho poté zemřela.*“ To byl důvod, proč se přihlásila ke studiu. Jiné informantky uvedly, aby nezblbly v důchodu nebo aby nezakrněly. Z výše zmíněného lze usoudit, že vzdělávání má funkci zdravotní, která byla zmíněna v kapitole 2 *Vzdělávání seniorů*. Palán a Langer uvádí, že tato funkce cílí k zachování relativního zdraví a směřuje k tomu, aby se oddalovalo nemocem, které mohou ze stárnutí vyplývat (Palán a Langer, 2008, s. 65).

K podobným závěrům došla studie *Motivation of seniors to learn at the Universities of the Third Age*, která zkoumala motivaci seniorů ke vzdělávání na Univerzitě Karlově. V tomto výzkumu bylo 150 seniorů, z nichž 101 bylo žen a 49

mužů. Data byla sbírána prostřednictvím anketního šetření (Nováková a Lorenzová, 2020, s. 77). Zde také bylo nejsilnější motivací ke vzdělávání získání nových poznatků.

Další empirické šetření, které potvrzuje obdobnou motivaci, se nazývá *Edukace seniorů na univerzitách a virtuálních univerzitách třetího věku v Jihočeském kraji* (Hronová, 2023). Metodou šetření byl dotazník, který vyplnilo 74 respondentů z U3V a 182 respondentů z VU3V. Toto empirické šetření je specifické tím, že umožňuje porovnat obě formy vzdělávání v Jihočeském kraji, kde se nachází i město Veselí nad Lužnicí. Výsledky ukázaly, že nejčastějším důvodem pro vstup do vzdělávání na U3V a VU3V byla touha získat a rozšířit své znalosti. Druhým nejčastějším důvodem na U3V byla potřeba smysluplně využít volný čas, zatímco na VU3V byl důvodem sociální kontakt (Hronová, 2023, s. 62).

Rovněž empirické šetření, které se zabývalo motivací seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku došlo k podobným závěrům (Lávičková, 2019, s. 74). Metodou šetření byl dotazník, který vyplnilo celkem 95 respondentů a respondentek (Lávičková, 2019, s. 58–59). Šetření došlo ke zjištění, že nejčastější motivací seniorů ke studiu na VU3V je touha získat nové poznatky, následována potřebou udržení psychické kondice. Touha být v kontaktu s jinými lidmi byla až na třetím místě. Lze tedy říci, že výsledky empirického šetření na VU3V ve Veselí nad Lužnicí se nejvíce shodují s výsledky empirického šetření zvané *Motivace seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku v okrese Strakonice* (Lávičková, 2019).

Zajímavým zjištěním je, že studie *Motivation of seniors to learn at the Universities of the Third Age* (Nováková a Lorenzová, 2020) a empirické šetření, které se nazývá *Edukace seniorů na univerzitách a virtuálních univerzitách třetího věku v Jihočeském kraji* (Hronová, 2023) říkají, že senioři vstupují do vzdělávání, aby smysluplně využili svůj volný čas. I někteří autoři uvádějí, že senioři se zapojují do vzdělávání kvůli pocitu osamělosti a snaze naplnit aktivně svůj volný čas (Cross, 1981, s. 86; Šerák, 2016, s. 11). Na základě rozhovorů s informanty se však ukázalo, že tato motivace je přítomna pouze u jedné

informantky. Informanti většinou uváděli důvody pro nedostatek času z důvodu péče o vnoučata, účast na jiných aktivitách a péči o zahradu.

Druhá výzkumná otázka byla stanovena takto: **Má vzdělávání možný dopad na sociální vazby u účastníků Virtuální Univerzity třetího věku v rámci i mimo kurz?**

Druhá výzkumná otázka se tedy zaměřila na to, zda a jaký případně má dopad vzdělávání na sociální vazby účastníků jednak v kurzu a jednak mimo konání kurzu.

Beneš (2014, s. 84, s. 112) například uvádí, že jedním z častých důvodů, proč senioři vstupují do vzdělávacích programů, je možnost navazování sociálních kontaktů. Empirické šetření *Edukace seniorů na univerzitách a virtuálních univerzitách třetího věku v Jihočeském kraji* uvádí, že sociální kontakt je pro informanty výrazný motiv ke vzdělávání (Hronová, 2023, s.62). Výsledky šetření ve Veselí nad Lužnicí také ukázaly, že pro většinu informantů byl sociální kontakt s ostatními účastníky důležitý. Nicméně ve studii *Motivation of seniors to learn at the Universities of the Third Age* se aspekt sociálních kontaktů nezdál být důležitý.

Přestože byl sociální aspekt důležitý, nikdo z nich nenavázal nový bližší vztah s dalšími účastníky. Pouze tři informantky navázaly nový kontakt, a to s vedoucí kulturního domu, kde se kurz konal. Autorka přepokládá, že je to způsobeno tím, že se někteří účastníci již znají z jiných aktivit pořádaných městem nebo z dříve navázaných kontaktů. Toto dokládají výpovědi informantek, které uvedly, že se s některými účastníky kurzu znají z dřívějšíka a pravidelně se setkávají na různých akcích, ať už formálních i neformálních. Některé z nich navíc docházejí do klubu seniorů, který pořádá různé aktivity.

Co se týče mimo konání kurzu, významná většina informantů odpověděla, že vzdělávání má možný dopad na jejich sociální vazby. Pouze jedna informantka uvedla, že své studium prožívala sama a s nikým se o tom nebavila. Většina informantů dostávala zpětnou pozitivní vazbu od rodiny. Dále většina informantů

se s některými dalšími účastníky zná a pravidelně se setkává při různých příležitostech. Lze tak říct, že sociální kontakt ovlivnil spokojenost účastníků s kurzem.

Třetí a poslední výzkumná otázka je tato: **Pokud by v daném městě byla jiná možnost vzdělávacích aktivit, vybrali by si účastníci VU3V i tak možnost studovat v této instituci?**

V současnosti ve Veselí nad Lužnicí funguje klub seniorů, který se převážně zaměřuje na výlety a exkurze. Příležitostně pak pořádá jednorázové přednášky praktického zaměření, jako jsou kurzy týkající se počítačových dovedností nebo pravidel silničního provozu. Kromě VU3V nefiguruje ve Veselí nad Lužnicí jiná instituce, která by pořádala pravidelné kurzy, na nichž by se senioři mohli setkávat. Výše vypsané může být takzvanou místní bariérou, která je zmíněna v podkapitole *3.1 Bariéry v účasti seniorů ve vzdělávání*. Právě místní bariéry „jsou způsobeny nedostatkem vzdělávacích aktivit pro seniory v různých lokalitách.“ (Janiš, 2012, s. 39)

Pokud by byla ve Veselí nad Lužnicí k dispozici jiná možnost vzdělávacích aktivit, většina seniorů studujících na VU3V by svou volbu studovat v této instituci zvažovala na základě tématu kurzu. Jeden informant uvedl, že pokud by téma kurzu, které by ho zajímalo, bylo v jiném městě, ale v blízkosti bydliště, byl by ochoten dojíždět.

Z rozhovorů nicméně vyplynulo, že všichni informanti byli s průběhem výuky spokojeni. Spokojenost s výukou může souviset s přístupem tutorky. Úkolem tutora je „zajistit průběh výuky po stránce organizační, technické a administrativní.“ (Nehodová, 2018, s. 16) Dvě respondentky se navíc již dříve účastnily VU3V v Českých Budějovicích, přičemž jedna z nich studium nedokončila. Důvodem může být skutečnost, že daná tutorka pouze spustila přednášku a pak s účastníky vyplnila společný test. Tutorka ve Veselí nad Lužnicí však přistupovala k výuce jinak – přednášky zastavovala a vtahovala účastníky do diskuse. Navíc jim na závěrečné hodině zorganizovala lekci zpracovanou na knihu *Říkali mi Leni* využívající prvky dramatické výchovy.

Na otázku, zda by něco změnili na výuce VU3V, pouze dvě informantky uvedly, že by rády obohatily výuku o exkurze. V empirickém šetření (*Motivace seniorů ke vzdělávání na VU3V v okrese Strakonice*) také zaznělo přání, aby se pořádaly společné tematické exkurze (Lávičková, 2019, s. 70). Nehodová (2018, s. 16) zmiňuje, že tutor někdy nad rámec základních úkolů také organizuje exkurze či výlety. Ostatní informanti nevyjádřili potřebu jakýchkoli změn. To může být způsobeno jejich spokojeností s průběhem výuky a necítili potřebu něco měnit, nebo také tím, že pro většinu z nich to byl první kurz a neměli možnost srovnání. Pro informanty tak bylo obtížné tuto otázku zodpovědět. Nicméně lze konstatovat, že většina informantů by si i přesto zvolila studium na VU3V.

Toto empirické šetření je jedinečné tím, že je situováno do kontextu jednoho města. Navíc zde probíhal první semestr Virtuální Univerzity třetího věku. Pro dosažení lepších výsledků by bylo vhodnější realizovat rozhovory se seniory po delším časovém úseku, například po celém akademickém roce. Dále se mi zdá problematická výzkumná otázka zaměřená na to, zda by senioři nadále volili studium na VU3V, pokud by byla k dispozici jiná možnost vzdělávání. Při formulaci této otázky jsem předpokládala, že přinese zajímavé poznatky. Nicméně během rozhovorů se ukázalo, že mnoho informantů na ni nedokázalo jednoznačně odpovědět. Domnívám se, že dokud ve Veselí nad Lužnicí nebude jiná vzdělávací instituce, nelze na tuto otázku poskytnout jednoznačnou odpověď, ale pouze domněnky. Dalším limitem je skutečnost, že rozhovory často nešly do dostatečné hloubky a zůstávaly povrchní. To může být způsobeno tím, že některé informanty jsem osobně znala nebo oni znali mě, což mohlo vést ke zkreslení odpovědí. Také mohlo dojít ke zkreslení z mé strany při interpretaci dat.

Přestože existuje mnoho empirických šetření zaměřených na motivaci seniorů ke vzdělávání, jen málo z nich se specificky zaměřuje na Virtuální Univerzitu třetího věku. Toto šetření může sloužit jako zpětná vazba pro realizátory VU3V nebo i konzultačnímu středisku, tedy kulturnímu domu ve Veselí nad Lužnicí. Navzdory všem limitům lze konstatovat, že šetření přineslo zajímavé poznatky a podněty, se kterými je možné dále pracovat.

8 ZÁVĚR

Vlivem stárnoucí populace se vzdělávání seniorů stává stále důležitějším aspektem moderní společnosti. Právě vzdělávání má v životě seniorů významný dopad na jejich spokojenost a celkovou kvalitu života. To potvrzuje i nestále se zvyšující počet zájemců o vzdělávání v různých institucích jako je tomu například u univerzit třetího věku. V této souvislosti byla založena Virtuální Univerzita třetího věku (dále pak VU3V), která poskytuje vzdělávání seniorům v regionech, kde obvykle chybí jiné vzdělávací možnosti.

Tématem této práce se tak stala motivace seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku. V první kapitole byly nejprve definovány pojmy stárnutí a stáří, včetně periodizace stáří. Kapitola se také zaměřila na to, jak bývají starší osoby pojmenovávány. Druhá kapitola už se zaměřila na vzdělávání seniorů. Tato kapitola se zaměřila na význam vzdělávání v životě seniorů, na jeho funkce a také na některá specifika, která jsou pro tuto skupinu charakteristická. Třetí kapitola je stěžejní pro tuto práci, neboť se zaměřuje na motivaci seniorů ke vzdělávání. V této kapitole byly nejprve shrnuty teoretické poznatky a dále se také tato kapitola zabývala účastí seniorů na vzdělávacích aktivitách, přičemž se opírala o některé výzkumné práce. Kromě účasti ve vzdělávání také zkoumala bariéry, které seniorům naopak mohou bránit v účasti. Čtvrtá kapitola se již zabývala možnostmi, kde se senioři mohou vzdělávat, přičemž hlavní pozornost byla věnována univerzitám třetího věku. Pátá kapitola se zaměřila na samotnou VU3V, která je stěžejní pro tuto práci. Zde byl vysvětlen princip fungování VU3V, její historie a podmínky vstupu.

Dále následovala empirická část, kde byla vysvětlena metodika šetření, cíl a výzkumné otázky a výzkumný soubor. K prvnímu semestru na VU3V ve Veselí nad Lužnicí se přihlásilo celkem 17 posluchačů, přičemž polostrukturované rozhovory byly provedeny s devíti informanty. Cílem empirického šetření bylo zjistit, jaká je motivace seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku ve Veselí nad Lužnicí. Kurz, který informanti navštěvovali, se nazýval *České dějiny a jejich souvislosti I*. V rámci toho byla formulována hlavní výzkumná otázka a za účelem odpovědět na tuto otázku byly stanoveny dvě dílčí výzkumné otázky. Šetření došlo k závěru, že hlavní motivací ke studiu je touha získat nové

poznatky, následována potřebou být aktivní v seniorském věku. Zajímavé je, že využití volného času se neukázalo jako významná motivace pro vstup do vzdělávání.

Další výzkumná otázka se zabývala tím, zda má vzdělávání možný dopad na sociální vazby u účastníků Virtuální Univerzity třetího věku. Výsledky ukázaly, že vzdělávání pozitivně ovlivnilo sociální vazby, i když nové blízké vztahy byly navázány jen omezeně.

Třetí výzkumná otázka se zaměřila na to, zda by si účastníci VU3V vybrali studovat v této instituci, kdyby zde byla jiná relevantní instituce nabízející pravidelné vzdělávací kurzy pro seniory. Ve Veselí nad Lužnicí nyní ještě funguje klub seniorů, ten se však převážně zaměřuje na výlety a jednorázové přednášky. Na tuto otázku tak bylo pro informanty obtížně odpovědět. Všichni informanti ale byli s výukou spokojeni, což může být spojeno s aktivním přístupem tutorky, která podporovala diskusi s účastníky kurzu. Někteří informanti pouze zmínili, že by ocenili rozšíření výuky o exkurzi týkající se tématu kurzu. Ze získaných dat bylo vyvozeno, že účastníci by si nadále vybrali možnost studovat na VU3V. Všichni informanti navíc uvedli, že budou pokračovat ve studiu v této instituci.

Poslední část práce byla následně věnována diskusi, kde byly výše zmíněné výzkumné otázky zodpovězeny a byly podpořeny teoretickými poznatky a studiiemi či empirickými šetřeními.

Navzdory uvedeným limitům v diskusní části lze i tak říci, že dané empirické šetření přineslo zajímavé zjištění o motivaci seniorů ke vzdělávání na VU3V ve Veselí nad Lužnicí. Senioři zde nemají takovou nabídku vzdělávání jako lidé ve větších městech, kde mohou mít zastoupení univerzity třetího věku. Nicméně princip fungování VU3V nahrazuje tuto instituci a umožňuje tak seniorům z menších měst účastnit se vzdělávacích aktivit na vysokoškolské úrovni.

9 SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

ADAMEC, Petr, David KRYŠTOF a Martin ŠOLC. Historie seniorského vzdělávání. In: ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF, eds. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011, s. 8–19. ISBN 978-80-210-5640-4.

ADAMS, Jean M. a Martin WHITE. Biological ageing: A fundamental, biological link between socio-economic status and health? [online]. *European Journal of Public Health*. 2004, 14(3), s. 331–334. Dostupné z: <https://academic.oup.com/eurpub/article/14/3/331/528224>.

AU3V. O nás [online]. AU3V, 2024 [vid. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.au3v.cz/>.

AU3V. *Stříbrné výročí Asociace univerzit třetího věku České republiky*. Plzeň: Asociace univerzit třetího věku, 2021. ISBN 978-80-270-9117-1.

BARTÁK, Jan. *Základní kniha lektora/trenéra*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-158-1.

BARTLOVÁ, Petra, Zuzana FREIBERGOVÁ, Iru JYSKEOVÁ, Maj-Lis LÄYKKIOVÁ a Ingrid WAGENHOFEROVÁ. *BADED – Bariéry ve vzdělávání dospělých* [online]. Praha: Národní vzdělávací fond, 2008 [vid. 2024-05-14]. ISBN neuvedeno. Dostupné z: http://old.nvf.cz/publikace/pdf_publikace/euroguidance/cz/baded_cz.pdf.

BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta. *Kapitoly z andragogiky 2*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1356-6.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2580-2.

BENEŠ, Milan. *Andragogika. 2., aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5.

CROSS, Patricia, K. *Adults as learners: increasing participation and facilitatins learning*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1981. ISBN 978-0-87589-491-1.

ČELEDOVÁ, Libuše, Zdeněk KALVACH a Rostislav ČEVELA. *Úvod do gerontologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3404-3.

ČESKO. *Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů zákon o vysokých školách*. [online]. Praha, 1998 [vid. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1998-111#cast2>.

ČESKO. *Zákon č. 179/2006 Sb. Zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání)* [online]. Praha, 2006 [vid. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-179>.

ČESKO. *Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. Praha, 2004. [vid. 2024-07-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.

ČSÚ. *Výběrové šetření o vzdělávání dospělých v České republice – Adult Education Survey 2016* [online]. ČSÚ: Praha, 2018a [vid. 2024-05-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vzdelavani-dospelych-v-ceske-republice-2016>.

ČSÚ. *Vzdělávání dospělých v České republice. Výstupy z šetření Adult Education Survey 2016*. [online]. ČSÚ: Praha, 2018b [vid. 2024-07-9]. Dostupné z:

<https://csu.gov.cz/docs/107508/8fb42b36-7a7e-074a-dea7-3285c48e3b92/23005318a.pdf>.

ČSÚ. *Senioři v ČR v datech* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2022 [vid. 2024-05-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/165397788/31003422.pdf/7e1fd9c7-e5fb-4155-9e88-882ba3cb1712?version=1.5>.

ČSÚ. *Senioři v ČR v datech* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2023 [vid. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/docs/107508/1b57307f-5e69-3aef-bb73-9af7498c2107/31003423.pdf>.

ČSÚ. *Výběrové šetření o vzdělávání dospělých v České republice – Adult Education Survey 2022* [online]. ČSÚ: Praha, 2024a [vid. 2024-05-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vzdelavani-dospelych-v-ceske-republice-setreni-aes-2022>.

ČSÚ. *Vzdělávání dospělých v České republice. Výstupy z šetření Adult Education Survey 2022*. [online]. ČSÚ: Praha, 2024b [vid. 2024-07-9]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/docs/107508/40988203-8268-f8d2-a963-112088ca66fa/23005324.pdf>.

ČSÚ. *Výběrové šetření pracovních sil* [online]. ČSÚ: Praha, 2024c [vid. 2024-07-24]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/vykazy/vyberove_setreni_pracovnich_sil.

ČSÚ. *Úroveň formálního vzdělání a účast v neformálním vzdělávání ve věkové skupině 15-64 let*. ČSÚ: Praha, 2024d [vid. 2024-07-24]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/docs/107508/83750f7a-d842-d41e-62bc-9020f64ef4b3/25012824q106.pdf>.

ČSSZ. *O jaký důchod se zajímáte?* [online]. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2024 [vid. 2024-05-15]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/starobni-duxod>.

CŽV. *Český hraný film v období normalizace* [online]. Praha: Centrum celoživotního vzdělávání, 2024 [vid. 2024-06-26]. Dostupné z: https://is.cuni.cz/studium/prijimacky/index.php?do=detail_kurz&cid=10442.

CŽV. *Dějiny univerzit* [online]. Praha: Centrum celoživotního vzdělávání, 2024 [vid. 2024-06-26]. Dostupné z: https://is.cuni.cz/studium/prijimacky/index.php?do=detail_kurz&cid=10425.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.

EU. *Strategie celoživotního učení* [online]. Evropská komise, 2024 [vid. 2024-07-25]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/cs/national-education-systems/czechia/strategie-celozivotniho-uceni>.

FORMOSA, Marvin. Active Ageing Through Lifelong Learning: The University of the Third Age. In: FORMOSA, Marvin ed. *The university of the Third Age and Active Ageing*. Springer International Publishing. 2019, s. 19–33 ISSN 2197-585X. Dostupné z: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-21515-6>.

HARTL, Pavel. *Pedagogická psychologie dospělých*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN neuvedeno.

HARTL, Pavel. *Kompendium pedagogické psychologie dospělých*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-841-7.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2023. ISBN 978-80-1968-2.

HUGONOT-DIENER, Laurence. Ageing and the evolution of old age. *UNESCO: Impact of science on society* [online]. 1989, 153, s.1–98. ISSN 0019-2872.

Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000083381>.

HUMAN DEVELOPMENT. *Late Adulthood*. [online]. Portland State University, 2024. [vid. 2024-07-23]. Dostupné z: <https://pdx.pressbooks.pub/humandevelopment/chapter/late-adulthood/>.

HRONOVÁ, Renata. *Edukace seniorů na univerzitách třetího věku a virtuálních univerzitách třetího věku v Jihočeském kraji*. Olomouc, 2023. Diplomová práce. Univerzita Palackého. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Helena Grecmanová. Dostupné z: https://theses.cz/id/s3iriz/DP_Edukace_senioru_na_U3V_a_VU3V_Hronova_R..pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dna%20virtu%C3%A1ln%C3%AD%20t%C5%99et%C3%ADho%20v%C4%9Bku%26start%3D1.

HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4139-0.

ILLERIS, Knud. *How we learn: learning and non-learning in school and beyond*. London: Routledge, 2007. ISBN 978-0-415-43846-9.

JANIŠ, Kamil. Senior a změny v seniorském věku. In: ONDRÁKOVÁ, Jana, Věra TAUCHMANOVÁ, Kamil JANIŠ, Stanislava PAVLÍKOVÁ a Vladimír JEHLIČKA. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 11–39. ISBN 978-80-7465-038-3.

JAROŠOVÁ, Darja. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta, 2006. ISBN 80-7368-110-2.

JARVIS, Peter. *Adult Education and Lifelong Learning: Theory and Practices. Third edition*. London: Taylor & Francis, 2004. ISBN 0-203-56156-2.

KALVACH, Zdeněk. *Úvod do gerontologie a geriatrie*. Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-366-0.

KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. Sestra. ISBN 978-80-247-2169-9.

KLEVETOVÁ, Dana. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0102-3.

KNOWLES, Malcolm S. *The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy*. New York: Cambridge, The Adult Education Company, 1980. ISBN: 0-8428-2213-5.

KNOWLES, Malcolm S., Elwood F. HOLTON a Richard A. SWANSON. *The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development* [online]. New York: Routledge, 2015 [vid. 2024-06-22]. ISBN 978-0-415-73901-6. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/reader.action?docID=232125>.

INTERNATIONAL ASSOCIATION OF UNIVERSITIES OF THE THIRD AGE. *Home* [online]. International Association of Universities of the Third Age, 2024 [vid. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.aiu3a.org/v2/index-en.html>.

KOZÁKOVÁ, Zdeňka a Oldřich MÜLLER. *Aktivizační přístupy k osobám seniorského věku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1552-6.

LASLETT, Peter. *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*. Harvard: Harvard University press, 1991. ISBN 978-0674323278.

Kydd et. al. Ageism in the Third Age. In: AALYON, Liat a Clemens Tesch-Römer, ed. Contemporary Perspectives on Ageism. *International Perspectives on Aging*, 19, s. 115-131. ISSN 2197-585X. Dostupné z: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-73820-8>.

LÁVIČKOVÁ, Anna. *Motivace seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku*. Praha, 2019. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Vedoucí práce: Michal Šerák. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/111640/130268925.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

LIVEČKA, Emil. *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: Ústav školských informací při ministerstvu školství ČSR, 1979. Výchova a vzdělávání dospělých. ISBN 80-210-3345-2.

LUNDE Linn-Heidi. The Psychology of Ageing. In: MCSHERRY, Wilfred, Linda RYKKJE a Susan THORNTON. *Understanding Ageing for Nurses and Therapists*. Springer International Publishing AG, 2021. s. 51–62. ISBN: 9783030400750.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2.

MŠMT. *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. MŠMT, 2007 [vid. 2024-03-17]. Dostupné z: <https://www.nuov.cz/koncept/strategie-celozivotniho-uceni-cr>.

MŠMT. *Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2024* [online]. MŠMT, 2024 [vid. 2024-07-20]. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vysokym-10>.

MPSV. *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017*. [online]. MPSV, 2013. [vid. 2024-03-17]. Dostupné

z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/372809/Podkladova_studie.pdf/14e9bod7-6d56-eaeb-6dea-969f5f46a2de.

MPSV. *Důchodové pojištění*. [online]. MPSV, 2024. [vid. 2024-03-17]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/duchodove-pojisteni>.

NEHODOVÁ, Klára. *10 let Virtuální Univerzity třetího věku: zájmového vysokoškolského vzdělávání pro seniory v regionech*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2018. ISBN 978-80-213-2856-3.

NOVÁKOVÁ, Daniela a Jitka LORENZOVÁ. *Motivation of seniors to learn at the Universities of the Third Age*. Sociální pedagogika/Social Education [online]. 2020, 8(2), s. 71–83. [vid. 2024-6-15]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: 10.7441/soced.2020.08.02.05.

ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1997-2.

PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-58-7.

PALÁN, Zdeněk. *Výkladový slovník vzdělávání dospělých*. Praha: Daha, Asociace institucí vzdělávání dospělých České republiky, 1997. ISBN 80-902232-1-4.

PETŘKOVÁ, Anna. *Psychologie učení a vzdělávání dospělých: studijní text pro distanční studium*. Olomouc: Hanex, 2006. ISBN: 978-80-857-8363-6.

PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0879-1.

RABUŠIC, Ladislav. Senioři a jejich vzdělávání. In: RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, eds. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008, p. 97–112 [vid. 2022-02-25]. ISBN 978-80-210-4779-2. Dostupné z: https://www.press.muni.cz/media/24086/ucime_text.pdf.

SCHMIDT, Hans. Proč staří lidé studují? (Studium seniorů – šance a překážky). In: *Deset let vzdělávacích aktivit pro seniory: (Sborník příspěvků z odborného semináře se zahraniční účastí), konané ve dnech 17.-18. října 1996 v Olomouci*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997, s. 45–47. ISBN 80-7067-824-0.

SWINDELL, Rick. U3A Online: A Virtual University of the Third Age for Isolated Older People. *International Journal of Lifelong Education* [online]. 2002, 21(5), s. 414–429 [vid. 2024-05-17]. ISSN 0260-1370. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/pdf/10.1080/02601370210156727?needAccess=true>.

SWINDELL, Richard a Jean THOMPSON. U3V historical paper: An International Perspective of Univeristy of the Third Age. *Educational Gerontology* [online]. 1995, 21(5), s. 429–447 [vid. 2024-06-25]. ISSN 0360-1277. Dostupné z: <https://www.u3aonline.org.au/content/international-perspective-university-third-age>.

ŠERÁK, Michal. Prostorové bariéry. In DROBNÝ, Tomáš a Michal ŠERÁK, eds. *Senioři v muzeu: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2016. ISBN 978-80-7028-484-1.

ŠOLC, Martin. Virtuální univerzita třetího věku. In: ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF, eds. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011, s. 112–115. ISBN 978-80-210-5640-4.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika*

a gerontodidaktika. Praha: Grada, 2015. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5446-8.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

THORNDIKE, Edward L., Elsie O. BREGMAN, John WARREN TILTON a Ella WOODYARD. *Adult Learning* [online]. New York: The Macmillan Company, 1928 [vid. 2024-07-20]. ISBN neuvedeno. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015004845445&view=1up&seq=23>.

TOMCZYK, Łukasz. Methods and forms of senior education. [online]. *Exlibris Social Gerontology Journal*. 2004, 8(1-2), s. 63–82. Dostupné z: https://scholar.google.com/scholar?hl=cs&as_sdt=0,5&q=methods+and+forms+of+senior+education.

ADAMS, Jean M. a Martin WHITE. Biological ageing: A fundamental, biological link between socio-economic status and health? [online]. *European Journal of Public Health*. 2004, 14(3), s. 331–334. Dostupné z: <https://academic.oup.com/eurpub/article/14/3/331/528224>.

UN. *World Population Ageing* [online]. New York: Department of Economic and Social Affairs, 2020 [vid. 2024-05-15]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Report.pdf>.

UNESCO. *Lifelong learning*. [online]. 2024 [vid. 2024-05-15]. Dostupné z: <https://www.uil.unesco.org/en/unesco-institute/mandate/lifelong-learning>.

U3V UK. *Univerzita třetího věku*. [online]. Praha, 2024 [vid. 2024-07-19]. Dostupné z <https://www.ff.cuni.cz/studium/dalsi-vzdelavani/univerzita-tretiho-veku/>.

U3V UPOL. *Pro zájemce. Informace o vzdělávání na U3V* [online]. Olomouc, 2024 [vid. 2024-07-19]. Dostupné z: <https://u3v.upol.cz/pro-zajemce/>.

VELLAS, François, Ali Bilal AHMAD a Jérémy BOER. *Comparison between the French Model and the British Model* [online]. Toulouse: AUITA-IAUTA, 2015. Working Paper N° 7, s. 1–33 [vid. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.aiu3a.org/pdf/Paper7.pdf>.

VELLAS, François. Origins and Development: The Francophone Model Of Universities of the Third Age. In: FORMOSA, Marvin, ed. *The University of the Third Age and Active Ageing*. Springer International Publishing. 2019, s. 19–33 ISSN 2197-585X. Dostupné z: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-21515-6>

VU3V PEF ČZU v Praze. *E-senior* [online]. Praha, 2024 [vid. 2024-05-17]. Dostupné z: <https://e-senior.czu.cz/course/view.php?id=5§ion=1>.

WHO. *Definition of an older person. Proposed working definition of an older person in Africa for the MDS Project* [online]. WHO, 2001 [vid. 2024-03-13]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/PaulKowal/publication/264534627_Definition_of_an_older_person_Proposed_working_definition_of_an_older_person_in_Africa_for_the_MDS_Project/links/53e2foacocf2b9dod832c458/Definition-of-an-older-person-Proposed-working-definition-of-an-older-person-in-Africa-forthe-MDS-Project.pdf.

WHO. *Ageing and Health*. [online]. WHO, 2022 [vid. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>.

WHO. *Ageing: Ageism*. [online]. WHO, 2024 [vid. 2024-07-9]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/ageing-ageism>.

10 PŘÍLOHY

Příloha A – Vzor informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Empirické šetření je součástí bakalářské práce Nikoly Paurové, která studuje třetí ročník oboru Andragogika a personální řízení na FF UK. Cílem empirického šetření je zjistit, jaká je motivace seniorů ke vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku. Šetření bude provedeno metodou polostrukturovaného rozhovoru s respondenty. Respondent má právo neodpovídat na jakoukoliv otázku, která by mu byla nepříjemná a má právo kdykoliv ukončit průběh rozhovoru.

Informace o účastníkovi výzkumu:

jméno a příjmení:

datum narození:

bytem:

adresa pro doručování:

telefon:

e-mail:

Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsáního výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytují bezúplatně.

Zároveň prohlašuji, že

- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany Univerzity Karlovy, Filozofické fakulty, IČ: 00216208, se sídlem: nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu, pro účely případného kontaktování z důvodu zpracování dat vzešlých z výzkumu či z důvodu nabídky účasti na obdobných akcích a pro účely evidence a archivace;

a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci výzkum realizován;

- c) jsem seznámen/-a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o informaci o zpracování mých osobních a citlivých údajů a jsem oprávněn/-a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.

Výše uvedená svolení a souhlasy poskytuji dobrovolně na dobu neurčitou až do odvolání a zavazuji se je neodvolat bez závažného důvodu spočívajícího v podstatné změně okolností.

Vše výše uvedené se řídí zákony České republiky, s výjimkou tzv. kolizních norem, a bude v souladu s nimi vykládáno, přičemž případné spory budou řešeny příslušnými soudy v České republice.

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnopis tohoto informovaného souhlasu.

Dne:

Podpis:

Příloha B – Vzor polostrukturovaného rozhvoru s otevřenými otázkami

Polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami

I. ÚVOD DO ROZHOVORU

1. Prosba o souhlas informanta s nahráváním rozhvoru a podepsání informovaného souhlasu.
2. Představení mě a mé bakalářské práce a cíle empirického šetření.

II. DEMOGRAFICKÉ INFORMACE

1. Pohlaví
2. Věk informanta:
3. Nejvyšší ukončené vzdělání informanta:
4. Bydliště:

III. MOTIVACE KE VZDĚLÁVÁNÍ

1. Má informant již zkušenost se vzděláváním na VU₃V?
 - Pokud ne, má informant popřípadě zkušenost se vzděláváním v jiných institucích (U₃V, knihovny, kluby seniorů, A₃V)?
 - Pokud v knihovně – navštěvuje informnat jiné akce, které knihovna pořádá?
2. Jak se informant dozvěděl o VU₃V?
3. Jaká je motivace informanta se vzdělávat? Proč informant vstupuje do vzdělávání?
 - Jaká je motivace se účastnit VU₃V? Jaké jsou hlavní důvody?
4. Setkával se informant rád s dalším posluchači na VU₃V?
5. Setkává se informant s dalšími posluchači VU₃V i mimo konání kurzu?
6. V případě, že informant nenavázal žádné přátelské vztahy s účastníky U₃V, chtěl by to změnit?
7. Má vzdělávání na VU₃V nějaký vliv na sociální vazby respondenta? (Navázal respondent nové vztahy nebo upevnil stávající (mezi účastníky, rodinou, kolegy)?)

- Pokud ano, jaké?

8. Jaký (subjektivně vnímaný) přínos má vzdělávání se na VU3V pro informanta?

10. Kdyby v daném městě byla jiná možnost se vzdělávat, vybral by si informant i tak možnost studovat na VU3V?

11. Splnila VU3V očekávání informanta?

- Jaké bylo očekávání před začátkem kurzu a jaké je po skončení kurzu?

12. Je informant spokojen s tím, jak výuka na VU3V probíhá? (místo, předem nahrané přednášky, spokojenost s tutorem, s organizací výuky)

13. Je něco, co by informant na VU3V chtěl vylepšit/změnit?

14. Chtěl by se informant i v budoucnu účastnit VU3V?

- Proč by se chtěl informant i v budoucnu účastnit VU3V?
- Proč by se nechtěl informant v budoucnu účastnit VU3V?

15. Doporučil by informant VU3V případným zájemcům (ostatním)?

16. Je něco, co by informant chtěl ještě doplnit k předchozím otázkám?

IV. ZÁVĚR ROZHOVORU

1. Shrnutí, popřípadě ujasnění si odpovědí informanta.
2. Poděkování informantovi za jeho účast ve výzkumu.